

Stemmen van de straat:

Een kwalitatief onderzoek naar woon- en ondersteuningsnoden van dak- en thuisloze personen in Antwerpen stad

Katrien Verheyen

20112979

Masterproef

Master in het sociaal werk

Promotor: professor Leen Sebrechts

Medebeoordelaar: dr. Didier Boost

Masterproef voorgelegd met het oog op het behalen van de graad van Master in het Sociaal Werk

Abstract

More than 2,500 adults were recently counted homeless in Antwerp, a significant number of whom are in a situation of acute homelessness. Although several housing initiatives exist, there is limited insight into the housing and housing support needs that people experiencing homelessness themselves consider important. Existing research often lacks the voice of the target population, which can lead to gaps in service delivery.

This master's thesis aims to provide insight into the housing and support needs of people experiencing homelessness in the city of Antwerp. In addition, the research aims to map how their search for suitable housing proceeds.

Through a qualitative research design, twenty-six in-depth interviews were conducted with homeless adults residing in Antwerp, with lived experience placed at the center of the study.

Results show that sustainable housing forms a crucial foundation for recovery and perspective. Participants highlight the importance of affordable housing solutions that offer autonomy, along with flexible and tailored support. Structural barriers such as a shortage of housing, financial exclusion and difficult-to-access services hinder the path toward stable housing. The findings suggest that both policy and practice could benefit from a more hybrid approach – such as Housing First-led models – combining the principles of Housing First with insights from the staircase model, tailored to the diverse needs within the target group.

Keywords: homelessness, housing needs, Housing First, housing support

Woord vooraf

In de eerste plaats wil ik de deelnemers aan dit onderzoek bedanken. Zij deelden hun verhalen met openheid en vertrouwen. Ik wens hen veel moed in hun zoektocht naar een woonvorm die voor hen werkt — ook wanneer die afwijkt van wat als 'de norm' wordt beschouwd.

Mijn bijzondere dank gaat uit naar Luna Van Suetendael, voor de kans om mee te stappen in haar doctoraatsonderzoek, voor haar aanstekelijk enthousiasme, haar zorgvuldige begeleiding en de fijne samenwerking. Ik wens haar alle succes toe bij het voltooien van haar doctoraat.

Daarnaast wil ik de organisaties bedanken die zich dagelijks inzetten voor mensen in kwetsbare situaties. Hun warme onthaal en bereidheid om mee te werken aan dit onderzoek — onder meer door te helpen bij het rekruteren van deelnemers — waren van onschatbare waarde.

Dank ook aan professor Sebrechts die me hielp structuur in dit werk aan te brengen en me steeds van waardevolle feedback voorzag.

Tot slot ben ik dankbaar voor de kansen die ik heb gekregen dankzij mijn ouders, en voor de ruimte die mijn man en zoontje mij hebben geboden om deze masterproef te schrijven.

Inhoudsopgave

Abstract	2
Woord vooraf.....	3
Inhoudsopgave	4
1 Probleemstelling.....	6
2 Literatuurstudie	8
2.1 Dak- en thuisloosheid.....	8
2.1.1 Begrip.....	8
2.1.2 Dak- en thuisloosheid: een multidimensionaal probleem.....	10
2.1.3 Noden en drempels	11
2.2 Woonvormen in Antwerpen stad.....	14
2.2.1 Woonvormen die zich richten tot de doelgroep van dak- en thuislozen.....	14
2.2.2 Andere woonvormen.....	16
2.3 Woonbegeleidingsmodellen	17
2.3.1 Van woonladder naar Housing First.....	17
2.3.2 Woonbegeleiding in Antwerpen	22
3 Onderzoeksmethode	24
4 Onderzoeksresultaten	26
4.1 Kenmerken deelnemers	26
4.1.1 Sociaal-demografische kenmerken.....	26
4.1.2 Vorm en oorzaak dak- en thuisloosheid	27
4.1.3 Ervaringen met dak- en thuisloosheid.....	28
4.1.4 Impact dakloosheid op mentaal welzijn en lichamelijke gezondheid	30
4.2 Wonen: woonbegeleiding en woonvormen.....	30
4.2.1 De betekenis van wonen.....	30
4.2.2 Woonladdermodel versus Housing First principe.....	31
4.2.3 Woonvormen	34
4.3 De zoektocht naar huisvesting	37

4.3.1	De zoektocht	37
4.3.2	De rol van de hulpverlening.....	37
4.3.3	Obstakels tijdens de zoektocht naar woonst	39
5	Besluit.....	42
5.1	Discussie.....	43
5.2	Conclusie	45
5.3	Sterktes en beperkingen van het onderzoek	46
5.4	Aanbevelingen.....	47
6	Bibliografie.....	49

Lijst van tabellen

Tabel 1:	ETHOS-light: geharmoniseerde definitie van dakloosheid voor statistische doeleinden	9
Tabel 2:	Ondersteuningsnoden en uitdagingen.....	12
Tabel 3:	Sociaal-demografische gegevens	27

Lijst van figuren

Figuur 1:	Hybride model van oorzaken van dakloosheid	11
Figuur 2:	Acht kernprincipes van Housing First	19
Figuur 3:	Transversaal impactmodel.....	23
Figuur 4:	Dak- en thuisloosheid volgens de ETHOS-light categoriën (n=26)	27

Lijst van bijlagen

Bijlage A:	ETHOS-typologie van thuisloosheid en sociale uitsluiting.....	I
Bijlage B:	Kenmerken van de deelnemers	II
Bijlage C:	Topiclijst interviews.....	III

1 Probleemstelling

De onderzoeksteams van LUCAS KU Leuven en UC Louvain CIRTES telden in oktober 2023 de dak- en thuisloze personen in zes Belgische regio's: Antwerpen, Gent, regio Leuven, La Louvière, arrondissement Bergen-Borinage en provincie Luxemburg. Uit de point-in-time telling in Antwerpen bleek dat 2.544 volwassenen dakloos waren, van wie 422 mensen (16,6%) zich in een situatie van acute dakloosheid bevonden. Tot deze groep behoren personen die verblijven op straat, in de nachtopvang, in een auto of vrachtwagen, in een kraakpand, in een garage of in een tent (Demaerschalk et al., 2024). De oorzaken van dakloosheid zijn uiteenlopend: materiële, sociale, economische en gezondheidsfactoren spelen een belangrijke rol (Batterham, 2019; Demaerschalk et al., 2024; Mertens et al., 2024; Rukmana, 2020).

In Antwerpen bestaan reeds verschillende huisvestigingsprojecten voor dak- en thuislozen, gaande van nachtopvang, opvangcentra voor langer verblijf en tijdelijke wooninitiatieven tot sociale huisvesting, Zorghostel en Housing First (LED) initiatieven. In de praktijk staat een persoon vaak op meerdere (lange) wachtlijsten en wordt de eerst beschikbare opvangvorm opgestart. Het is echter de vraag in hoeverre deze opvangvorm en de bijhorende ondersteuning aansluiten bij de wensen en noden van de cliënt op dat moment. Ook de aard en de intensiteit van de ondersteuning spelen een belangrijke rol in het slagen van een verblijf (Van Gucht et al., 2023).

Hoewel er in de literatuur al inzichten bestaan over de ervaringen en noden van mensen in dak- en thuisloosheid, is er nog relatief weinig onderzoek dat vertrekt vanuit hun perspectief. De Oliveira (2018) wijst erop dat dak- en thuislozen zelden als volwaardige kennispartners in onderzoek worden betrokken. Daardoor blijft hun visie onderbelicht en sluiten bevindingen niet altijd aan bij hun leefwereld. Zonder onderzoek met de doelgroep over hoe zij hun behoeften begrijpen en daarin proberen te voorzien, zullen er hiaten in de dienstverlening zijn waardoor deze hen onvoldoende zal bereiken of niet zal aansluiten bij hun verwachtingen (Paradise et al., 2023; Smith et al., 2021). Ook in studies over woonbegeleidingsmodellen ligt de nadruk vaak op effectiviteit – bijvoorbeeld in termen van woonstabiliteit, kostenefficiëntie of beleidsmatige implementatie – terwijl de ervaringen van de doelgroep zelf minder aan bod komen (Kohut & Patterson, 2022; Pleace & Bretherton, 2013). In de Vlaamse context is bovendien slechts in beperkte mate empirisch onderzoek beschikbaar dat expliciet de ervaringen van mensen in dak- en thuisloosheid met verschillende vormen van woonbegeleiding in kaart brengt. Bestaande studies zijn vaak kleinschalig, contextgebonden of richten zich eerder op effectiviteitsmetingen dan op gebruikersperspectieven (Mathys et al., 2021; Van Gucht et al., 2023).

Ervaringen van mensen met 'lived experience' kunnen waardevolle input bieden bij het ontwikkelen van een meer empathisch en inclusief beleid (Mcintosh & Wright, 2019).

Dit onderzoek richt zich op de stad Antwerpen, waar lokale tellingen een beeld geven van de omvang van dak- en thuisloosheid, maar waar nog onvoldoende duidelijk is welke concrete woon- en ondersteuningsvormen nodig zijn om hier een passend antwoord op te bieden. Zo becijferde KU Leuven dat er in Antwerpen meer dan 300 potentiële kandidaten zijn voor Housing First, een aanpak die dakloze mensen meteen een eigen woning biedt, zonder eerst voorwaarden te stellen, en hen van daaruit intensief begeleidt (Koning Boudewijnstichting, 2024). Dit cijfer roept echter bijkomende vragen op: wat hebben deze mensen nodig om duurzaam te kunnen wonen? Hoewel beleidsconcepten zoals Housing First ingang hebben gevonden, blijft de vertaling ervan naar de lokale praktijk een uitdaging.

In dit onderzoek staat de visie van de doelgroep centraal. Via diepte-interviews worden de bezorgdheden, ideeën en verwachtingen van mensen met ervaring van dak- en thuisloosheid in Antwerpen in kaart gebracht. Het doel is te identificeren welke woonvormen en vormen van ondersteuning zij zélf belangrijk achten. Het is van belang dat wooninitiatieven vertrekken vanuit *lived experience* en (aan)gepaste ondersteuning bieden met het oog op het bevorderen van de levenskwaliteit en het verkleinen van het risico op terugval in dakloosheid.

Deze masterproef maakt deel uit van een breder doctoraatsonderzoek aan de Universiteit Antwerpen (Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen), waarin via een mixed-method benadering wordt onderzocht welke woon- en ondersteuningsnoden er bestaan bij mensen in dak- en thuisloosheid in Antwerpen. De verankering van dit onderzoek in de Antwerpse context, zowel inhoudelijk als organisatorisch, maakt het logisch en relevant om het onderzoeksgebied voor deze masterproef te beperken tot het grondgebied van de stad Antwerpen.

Het onderzoek wil een antwoord bieden op volgende onderzoeksvragen:

Welke woonvormen en vormen van ondersteuning achten dak- en thuislozen in de stad Antwerpen als wenselijk en passend bij hun behoeften en situatie?

1. Wat is de visie van personen die dak- en thuisloos zijn op verschillende woonvormen en woonondersteuning?
2. Wat zijn de ervaringen van dak- en thuislozen in hun zoektocht naar een woonvorm?

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden, werd gekozen voor een kwalitatieve benadering waarbij de lived experience van dak- en thuisloze personen centraal staat. Daarbij werd bijzondere aandacht besteed aan het includeren van groepen die vaak ondervertegenwoordigd zijn zoals vrouwen en jongeren. Door actief aanwezig te zijn op plaatsen waar de doelgroep zich bevindt (zoals Kamiano, Younited, CAW, ...), werd getracht ook deze stemmen in beeld te brengen.

2 Literatuurstudie

2.1 Dak- en thuisloosheid

2.1.1 Begrip

De manier waarop dakloosheid wordt gedefinieerd heeft gevolgen voor beleidsbeslissingen en hulpverlening. Een eenduidige definitie en transparante metingen zijn noodzakelijk om effectieve maatregelen te nemen (Sullivan, 2023).

De Europese Federatie van Organisaties die met thuisloze mensen werken (FEANTSA) ontwikkelde in 2005 de *European Typology on Homelessness and Housing Exclusion* (ETHOS-typologie), een typologie van thuisloosheid en sociale uitsluiting op vlak van huisvesting. De typologie gaat er van uit dat een '(t)huis' uit drie conceptuele domeinen bestaat: (1) beschikken over voldoende huisvesting of een eigen ruimte voor zichzelf en eventueel zijn/haar gezin – het fysieke domein; (2) de mogelijkheid hebben hier hun privacy te bewaken maar sociale relaties uit te bouwen – het sociale domein en (3) een wettelijke aansprakelijkheid kunnen maken op deze ruimte – het juridische domein. De afwezigheid van één of meerdere van deze domeinen impliceert thuisloosheid. Er zijn vier hoofdcategorieën die allemaal begrepen kunnen worden als het niet hebben van een (t)huis: dakloosheid, thuisloosheid, onzekere huisvesting en onvoldoende huisvesting. Deze vier hoofdcategorieën worden verder verdeeld in dertien operationele categorieën die voor beleidsdoeleinden kunnen worden gebruikt, bijvoorbeeld om thuisloosheid te kwantificeren en in beeld te brengen, en dus om beleidsmaatregelen te nemen en daarna te evalueren. Deze categorieën vind je terug in de tabel in Bijlage A (FEANTSA, 2005).

Hoewel de typologie door de meeste Europese landen wordt geaccepteerd, zijn niet alle Europese regeringen het eens over alle categorieën en willen zij niet alle verschillende groepen als deel van de daklozenpopulatie aanvaarden. Er is wel brede consensus dat de term dakloosheid meer levenssituaties omvat dan het hebben van onderdak. Bijna in alle Europese landen worden nationale definities in relatie met ETHOS gezien en kan worden verduidelijkt welke van de subgroepen werden opgenomen in de definitie van dakloosheid en welke niet (Busch-Geertsema, 2010; Busch-Geertsema et al., 2024).

Door de brede definitie vestigt ETHOS ook de aandacht op de ‘verborgen dakloze’, een groep die grotendeels onzichtbaar blijft in onderzoek, overheidsbeleid en daklozenorganisaties. Er bestaat echter geen consensus over de definitie van deze groep daklozen en de meeste studies onderschatten het aantal en/of de aard van verborgen thuisloosheid (Deleu et al., 2023).

In de context van een studie van de Europese Commissie uit 2007 ‘*Measurement of Homelessness at European Union Level*’ werd de ETHOS-light versie, een geharmoniseerde definitie van dakloosheid voor statistische doeleinden, ontwikkeld (tabel 1) (FEANTSA, 2005).

Tabel 1:

ETHOS-light: geharmoniseerde definitie van dakloosheid voor statistische doeleinden

Operationele categorie			Leefsituatie	Definitie
1	Mensen die op straat leven	1	Openbare ruimten / externe ruimten	Leven op straat of in openbare ruimten zonder onderdak dat als woonruimte kan worden beschouwd.
2	Mensen in noodopvang	2	Nachtopvang	Personen zonder vaste verblijfplaats die frequent wisselen tussen verschillende soorten opvang.
3	Mensen die wonen in opvang voor daklozen	3 4 5 6	Opvangcentra voor daklozen Tijdelijke huisvesting Begeleid wonen (tijdelijk) Vrouwenopvang / vluchthuizen	Waar de verblijfsduur beperkt is en geen duurzame huisvesting wordt geboden.
4	Mensen die in instellingen wonen	7 8	Zorginstellingen Penitentiaire instellingen	Verblijf langer dan nodig door gebrek aan huisvesting Geen huisvesting beschikbaar voor vrijlating
5	Mensen die in niet conventionele woonruimten wonen vanwege een gebrek aan huisvesting	9 10 11	Caravans Niet-conventionele gebouwen Tijdelijke structuren	Waar de accommodatie wordt gebruikt vanwege een gebrek aan huisvesting en het niet de gebruikelijke verblijfplaats is.
6	Daklozen die tijdelijk in conventionele huisvesting wonen bij familie en vrienden (bij gebrek aan huisvesting)	12	Conventionele woning, maar niet de gebruikelijke verblijfplaats	Waar de accommodatie wordt gebruikt vanwege een gebrek aan huisvesting en niet de gebruikelijke verblijfplaats is.

Opmerking. Gebaseerd op FEANTSA (2005), *ETHOS Light – A Harmonised Definition of Homelessness for Statistical Purposes*.

De geharmoniseerde definitie is op de uitgebreide ETHOS-definitie gebaseerd, maar laat de meeste categorieën van ontoereikende en instabiele huisvesting buiten beschouwing. Door de focus te leggen op dakloosheid en thuisloosheid – begrippen die in veel Europese landen wél als vormen van dakloosheid worden erkend – achtte men het eenvoudiger en haalbaarder om tot consensus te komen (Busch-Geertsema et al., 2024).

Ook in België wordt de ETHOS-typologie van FEANTSA door de verschillende beleidsniveaus erkend. De brede definitie dient als kader voor het begrijpen en beschrijven van dak- en thuisloosheid (Vlaamse overheid, z.d.). Ze kan in specifieke situaties worden aangevuld, zoals het geval is bij de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn: *‘Onder dakloze moet worden verstaan de persoon die niet over een eigen woongelegenheid beschikt, die niet de financiële middelen heeft om daar op eigen krachten voor te zorgen en daardoor geen verblijfplaats heeft, of die tijdelijk in een tehuis verblijft (of bij een particulier) in afwachting dat hem een eigen woongelegenheid ter beschikking wordt gesteld’* (POD Maatschappelijke integratie, z.d.).

2.1.2 Dak- en thuisloosheid: een multidimensionaal probleem

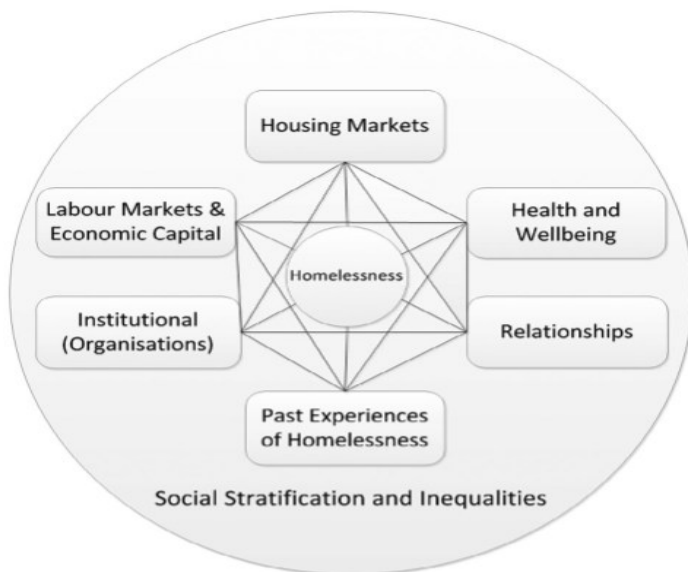
De dakloze persoon bestaat niet’ (Koning Boudewijnstichting, 2024). Dak- en thuisloosheid is een multidimensionaal probleem dat verder reikt dan het louter ontbreken van een fysieke woonruimte. Deze complexiteit komt tot uiting in recente onderzoeksbevindingen. Zo concluderen Mertens en collega’s (2024) dat gezondheidsproblemen vaak aan de basis liggen van een precare woonsituatie. Tegelijkertijd blijkt hoe langer iemand dak- of thuisloos is, hoe vaker mentale gezondheidsproblemen en/of een verslaving voorkomen. Ook de Antwerpse daklozentelling bevestigt deze tendens: een groot deel van de bevraagde personen kampt met (vermoeden van) gezondheidsproblemen. Daarnaast worden ook fysieke en verstandelijke beperkingen regelmatig vastgesteld (Koning Boudewijnstichting, 2024). Uit onderzoek door Catthoor en collega’s (2024) blijkt dat in Vlaanderen bijna één op de vijf patiënten met een psychiatrische aandoening die in een residentiële psychiatrische voorziening is opgenomen, dakloos is.

Dak- en thuisloosheid hangt samen met individuele factoren zoals psychische aandoeningen, verslaving en een gebrek aan een sociaal netwerk, maar ook met structurele factoren zoals een tekort aan betaalbare huisvesting, werkloosheid, armoede en gebrekkige sociale voorzieningen (Bircan et al., 2018; Demaerschalk et al., 2024; Rukmana, 2020).

Hoewel de focus in beleid en hulpverlening vaak op individuele risicofactoren wordt gelegd, stelt Batterham (2019) dat deze niet los van bredere (structurele) risicofactoren kunnen worden gezien. Zijn hybride model toont zeven oorzaken van 'at risk' dakloosheid en hun mogelijke onderlinge relatie. Zes risico's zijn met elkaar verbonden door een web van lijnen met dakloosheid als middelpunt. Sociale stratificatie en ongelijkheid, het zevende element, omringt het geheel van oorzaken. Zie figuur 1 voor een visuele weergave van dit model.

Figuur 1

Hybride model van de oorzaken van dakloosheid

Opmerking. Overgenomen uit Batterham, D. (2019). *Defining “at-risk of homelessness”: Re-connecting causes, mechanisms and risk.* *Housing, Theory and Society*, 36(1), p.14. (<https://doi.org/10.1080/14036096.2017.1408678>)

Deze verwevenheid van structurele en individuele oorzaken wordt ook zichtbaar in het Belgische SILC-CUT-onderzoek van Bircan, Schockaert en Nacaise (2018) dat aantoont hoe dak- en thuisloze personen geconfronteerd worden met gelijktijdige uitsluiting op verschillende levensdomeinen. De meerderheid leefde onder de armoedegrens, had geen werk of diploma hoger secundair onderwijs en rapporteerde gezondheidsproblemen.

2.1.3 Noden en drempels

Personen in een dak- of thuisloze situatie ervaren uiteenlopende noden en botsen daarbij op structurele en praktische drempels. Deze noden situeren zich op verschillende levensdomeinen, zoals huisvesting, inkomen, gezondheid en sociale relaties.

Op basis van interviews met dak- en thuisloze personen in Utah (Verenigde Staten) identificeerden Smith, Moore en Canham (2021) zes kernbehoeften: huisvesting en opvang, inkomen en werkgelegenheid, vervoer, voedsel/voeding, gezondheid en sociale ondersteuning. Daartegenover staan een aantal belangrijke uitdagingen, die in de volgende tabel op basis van hun analyse worden weergegeven.

Tabel 2
Ondersteuningsnoden en uitdagingen

Noden	Uitdagingen
Huisvesting en opvang	
Huisvesting	<ul style="list-style-type: none"> Gebrek aan kennis over huisvesting en programma's Beperkte toegang tot casemanagement Moeite met het betalen van de aanvraagkosten Persoonlijke geschiedenis van huiselijk geweld of opsluiting
Opvang	<ul style="list-style-type: none"> Gebrek aan privacy en onveilige omstandigheden Sommige opvangmedewerkers tonen vriendjespolitiek of een gebrek aan empathie Er zijn geen opvanghuizen beschikbaar voor gezinnen zonder kinderen
Inkomen en werkgelegenheid	
Inkomen	<ul style="list-style-type: none"> Niet weten hoe geld te beheren en te sparen Beperkte kennis van aanvraagprocedures en toekenningsvoorwaarden voor het ontvangen en behouden van inkomenssteun Beperkingen op secundaire inkomstenbronnen tijdens het ontvangen van een uitkering
Werkgelegenheid	<ul style="list-style-type: none"> Gebrek aan kennis over sollicitatiegesprekken Geen toegang tot werkkleding, douches en hygiëneproducten Gebrek aan opslagruimte voor persoonlijke bezittingen en problemen met slapen 's nachts Chronische pijn, geestelijke gezondheid en druggebruik
Vervoer	
Vervoer	<ul style="list-style-type: none"> Auto's en fietsen zijn duur of onrealistisch om te gebruiken in barre weersomstandigheden Vereisten om in aanmerking te komen voor gereduceerde of gratis vervoersbewijzen Lange afstanden moeten afleggen om vervoersbewijzen op te halen Beperkingen op het aantal reizen dat met een vervoersbewijs kan worden gemaakt of tijdsbeperkingen voor overschrijvingen op dezelfde dag
Voedsel/Voeding	
Voedsel/Voeding	<ul style="list-style-type: none"> Kant-en-klare maaltijden die meestal koud worden geserveerd Organisaties die vrijwilligersuren in ruil vragen, die identiteitsbewijzen of bewijzen van doop vereisen Opvang biedt ontbijt aan kinderen, maar niet aan volwassenen Beperkte openingstijden of mogelijkheden om bij voedselbanken te komen Beperkte middelen en kennis om rauwe ingrediënten te koken
Mentale en fysieke gezondheidszorg	
Mentale en fysieke gezondheidszorg	<ul style="list-style-type: none"> Beperkte kennis van beschikbare hulpbronnen Beperkt vervoer naar medische centra Lange wachttijden voor zorg in medische klinieken en voor gezichts- en mondzorg Complexiteit van Medicaid toelatings- en inschrijvingsprocessen

Formele en informele sociale steun	
Casemanagers	<ul style="list-style-type: none"> • Verloop van casemanagers en gebrek aan communicatie wanneer caseloads worden overgedragen aan nieuw personeel • Beperkte beschikbaarheid en capaciteit van casemanagers
Informeel sociaal netwerk	<ul style="list-style-type: none"> • Vrienden die drugs gebruiken en invloed hebben op nuchterheidsdoelen of verstoringen veroorzaken die leiden tot huisuitzettingen • Huiselijk geweld met partners

Opmerking. Gebaseerd op gegevens uit Smith et al. (2021), *Examining the Needs of Persons Experiencing Homelessness*, *International Journal on Homelessness*, pp. 17-18. (<https://doi.org/10.5206/ijoh.2021.1.13651>)

Deze bevindingen sluiten nauw aan bij recent onderzoek van Paradise en collega's (2023), dat zich richtte op dakloze personen met een verslavingsproblematiek. Ook bij deze groep komen noden als huisvesting, veilige opvang en toegang tot werk naar voren. Daarnaast geven deelnemers aan dat het zoeken naar huisvesting niet enkel tijdrovend is, maar ook 'mentale energie' kost. Opvangcentra worden als onveilig, vies, onpersoonlijk en beperkend (geen privacy of bewegingsvrijheid) omschreven, waardoor sommigen een verblijf op straat verkiezen. Meer toegang tot betaalbare huisvesting heeft voor deze groep daklozen een hoge prioriteit, net als het verbeteren van de leefomstandigheden in nachtopvangcentra. Daarnaast bestaat er een nood aan tewerkstelling en opleiding, omdat werk de basis legt voor meer stabiliteit. Positieve ervaringen zijn er vooral met inloopcentra waar tegemoet wordt gekomen aan praktische noden zoals voeding, een douche, kleding wassen, ...

Ook in de Vlaamse context komen gelijkaardige problemen naar voren. Catthoor en collega's (2024) stellen vast dat in Vlaanderen 18% van alle opgenomen dakloze patiënten met een psychiatrische problematiek langer in opname verblijft uitsluitend omwille van een huisvestingsprobleem. Bedden worden bezet door patiënten die kunnen uitstromen, waardoor wachtlijsten langer worden maar waardoor ook de doorstroming van opname tot ontslag wordt belemmerd. De auteurs onderstrepen de nood aan voldoende alternatieve woonvormen (Catthoor et al., 2024).

Daarnaast biedt het doctoraatsonderzoek van Robben (2024) naar het belang van een referentieadres inzicht in structurele drempels. Zo vormt het ontbreken van een officieel adres een fundamentele drempel voor toegang tot sociale rechten. De drempels zijn meervoudig: complexe voorwaarden, zware bewijslast, discretionaire beoordelingen en extralegale verplichtingen. Hierdoor worden mensen die niet aan het dominante daklozenbeeld voldoen, zoals sofasurfers, vaak uitgesloten.

Ook uit het SILC-CUT-onderzoek van Bircan en collega's (2018) blijkt dat het verkrijgen van een referentieadres voor veel dak- en thuisloze personen problematisch is, met uitsluiting van sociale bijstand tot gevolg. Bovendien ervaren veel mensen bijkomende obstakels: gebrek aan toegang tot sanitaire voorzieningen, administratieve complexiteit, angst voor controle of verplichtingen vanuit hulpverlening, en uitsluiting op basis van gedrag of status (bijv. verslaving, verblijf zonder papieren). Daarnaast schrikt de vrees voor stigma – bijvoorbeeld door herkenbare OCMW-adressen – sommige mensen af.

Ten slotte onderzochten Fleury en collega's (2021) in de provincie Québec (Canada) de vervulde en onvervulde noden van mensen die verbleven in noodopvangcentra, tijdelijke woonvormen en recent gehuisveste personen. Basisbehoeften zoals voeding, onderdak en kleding komen als prioriteit naar voor, gevolgd door gezondheidszorg en veiligheid. De enige significante verschillen tussen de drie huisvestingsgroepen werden gevonden bij de vervulde basisbehoeften, waarbij bewoners van permanente huisvesting gunstiger scores.

2.2 Woonvormen in Antwerpen stad

Uit de daklozentelling in Antwerpen blijkt dat de grootste groep dak- en thuislozen (n=496) in een residentieel opvangcentrum of een tijdelijke woonvorm verbleef en 117 mensen verbleven in de nachtopvang. Daarnaast waren er 210 mensen in een instelling opgenomen, waarvan een vierde de instelling binnen de maand verliet zonder woonoplossing en meer dan de helft een langer verblijf kende wegens gebrek aan een woonoplossing (Demaerschalk et al., 2024). Deze cijfers maken duidelijk dat een gevarieerd woonaanbod noodzakelijk is. In wat volgt, worden de voornaamste woonvormen besproken.

2.2.1 Woonvormen die zich richten tot de doelgroep van dak- en thuislozen

De Stedelijke Dispatching in het Pension Van Schoonhoven is het centrale aanspreekpunt voor alle vragen rond opvang van dak- en thuisloze alleenstaanden, gezinnen en jongeren. De dispatching verwijst door naar de meest passende opvangplaats.

De **nachtopvang** voor dak- en thuislozen in Antwerpen wordt georganiseerd door Stad Antwerpen en CAW Antwerpen. Deze centra bieden sanitaire voorzieningen, een avondmaaltijd en een ontbijt.

Daarnaast is er aandacht voor toekomstoriëntatie en wordt doorverwezen naar passende hulp- en dienstverlening. De nachtopvang is een laagdrempelige, tijdelijke oplossing voor wie geen dak boven het hoofd heeft en nergens anders de nacht kan doorbrengen (CAW, z.d.).

Voor **jongeren** tussen 18 en 25 jaar bestaan er verschillende **tijdelijke wooninitiatieven**, elk met een eigen insteek. Zo organiseert CAW Antwerpen een vorm van tijdelijk wonen waarbij jongeren niet alleen onderdak krijgen, maar ook intensief worden begeleid in hun groei naar zelfstandigheid en het vinden van hun plaats in de maatschappij. Naast procesbegeleiding is er 24/7 hulpverlening aanwezig (CAW, z.d.). Daarnaast biedt SAAMO Antwerpen het project *Wonen met Kansen* aan, waarin leegstaande sociale woningen tijdelijk worden ingezet voor jongeren die dakloos dreigen te worden. Jongeren kunnen hier maximaal één jaar verblijven. Het woon- én begeleidingsaanbod biedt hen een opstap naar zelfstandig wonen, leren en werken. Deelname is vrijwillig, maar gaat gepaard met engagement en voorwaarden.

Ook voor **volwassenen en gezinnen** met een woonnood bestaan **tijdelijke woonvormen**. Zo voorziet het CAW Antwerpen in een aanbod waarbij huisvesting steeds gepaard gaat met een intensieve begeleiding op maat. Een plaats wordt enkel toegewezen als er akkoord wordt gegaan met een begeleidingsplan. Wanneer er sprake is van verslaving of psychische problemen die niet besproken kunnen worden zonder het begeleidingstraject negatief te beïnvloeden, kan het zijn dat de aanmelding (tijdelijk) wordt geweigerd (CAW, z.d.). Daarnaast bieden ook andere organisaties zoals Kamiano, 't Vlot en verschillende geloofsgemeenschappen tijdelijke huisvesting aan, vaak met een eigen invulling en doelgroep. Voor vrouwen die slachtoffer zijn van familiaal geweld, biedt het vluchthuis van het CAW een veilige en vertrouwelijke opvang op een geheim adres. De nadruk ligt hier op rust, bescherming en het creëren van nieuwe perspectieven. Voor acute sociale situaties bestaan noodwoningen, ingericht door een OCMW.

Binnen de stedelijke aanpak bestaat er daarnaast een specifieke focus op dak- en thuislozen met een complexe problematiek. De ketenaanpak dak- en thuislozen Antwerpen stad (**Kadans**) is een samenwerkingsverband tussen hulpverlening, politie/justitie en stad/OCMW. Het doel is het verbeteren van de leefsituatie en het versterken van de zelfredzaamheid van dak- en thuislozen met een multiproblematiek die overlast veroorzaken. Er wordt voorzien in een opvang- en woonvorm op maat, waarbij samen met de cliënt een plan van aanpak wordt opgesteld. Kadans Wonen bestaat uit 40 wooneenheden op verschillende locaties. Het zorghostel 'Het Trappenhuis' is een innovatief woonconcept dat zich richt op chronisch dak- en thuislozen met meervoudige ondersteuningsnoden, waaronder middelengebruik. In het hostel is 24/7 begeleiding aanwezig (Kadans, z.d.).

Voor wie in Antwerpen dakloos, (psychisch) ziek of revaliderend is én geen toegang heeft tot zorg organiseert Dokters van de Wereld **herstelopvang**. Elke patiënt krijgt een eigen kamer en wordt op medisch, sociaal, psychologisch en administratief vlak begeleid. Er wordt gestreefd naar doorstroming naar tijdelijke opvang of duurzame woonoplossingen. Binnen het herstelhuis gelden strikte regels om een omgeving te creëren waarin rust en regelmaat centraal staan (Dokters van de Wereld, z.d.).

2.2.2 Andere woonvormen

Volgende woonvormen richten zich op bredere doelgroepen, maar kunnen ook van betekenis zijn voor dak- en thuisloze personen met specifieke noden, zoals ouderen, mensen met een (mentale) beperking of personen met een beperkt inkomen. De toegang tot dergelijke aangepaste woonvormen kan voor hen een meer duurzame woonoplossing betekenen. In wat volgt, wordt een selectie van de meest voorkomende of relevante woonvormen besproken, zonder daarbij volledig te willen zijn.

Op het grondgebied van Antwerpen bestaan er initiatieven die zich richten op volwassenen met langdurige psychische kwetsbaarheid, zoals **Beschut Wonen** Antwerpen en Beschut Wonen Min. Beide initiatieven richten zich op mensen met psychische kwetsbaarheden voor wie zelfstandig wonen (nog) niet haalbaar is, elk met een eigen doelgroep en aanpak (Beschut wonen Antwerpen, z.d.; Beschut Wonen Min, z.d.).

Daarnaast bestaan er ook verschillende woonvormen die door het **Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap** (VAPH) worden gesubsidieerd. Deze richten zich op personen die erkend zijn als persoon met een handicap en kunnen ook van belang zijn voor dak- en thuisloze mensen met een (mentale) beperking (VAPH, z.d.).

Voor **ouderen** zijn er woonvormen die inspelen op uiteenlopende zorgnoden. Die variëren van zelfstandig wonen in een aangepaste en veilige assistentiewoning, tot tijdelijke opvang in een centrum voor kortverblijf, of permanente verzorging in een woonzorgcentrum. Deze voorzieningen richten zich op 65-plussers die niet langer zelfstandig kunnen wonen (Sociale Kaart, z.d.).

Voor mensen met een beperkt inkomen is **sociale huisvesting** een mogelijke woonoplossing. Woonhaven Antwerpen biedt sociale woningen aan meerderjarige personen die zijn ingeschreven in het bevolkings- of vreemdelingenregister, geen eigendom hebben en beschikken over een bescheiden inkomen en beperkt vermogen.

Door de grote vraag zijn de wachttijden echter lang: *‘Maar we moeten realistisch zijn, het is vandaag lang wachten. Voor een appartement met 2 slaapkamers zit je bijvoorbeeld al snel aan 8 tot 10 jaar’* (Woonhaven Antwerpen, z.d.).

Wanneer toegang tot bovenstaande woonvormen ontbreekt of te lang op zich laat wachten, vormt de **private huurmarkt** vaak het enige alternatief. Op deze markt verhuren particuliere eigenaars woningen, waarbij de huurprijzen worden bepaald door vraag en aanbod. Aangezien er geen wettelijke maximumgrenzen zijn, is deze markt voor veel mensen met een beperkt inkomen en/of zorgnoden moeilijk toegankelijk.

2.3 Woonbegeleidingsmodellen

De manier waarop woonbegeleiding wordt georganiseerd, heeft een grote invloed op hoe mensen in dak- of thuisloosheid hun traject naar stabiele huisvesting en herstel ervaren (Mathys et al., 2021). In dit hoofdstuk worden twee dominante modellen besproken: het woonladdermodel en het Housing First-model. Beide vertrekken vanuit uiteenlopende visies op hulpverlening en wonen. Deze modellen vormen de context waarbinnen de ervaringen van mensen in dak- en thuisloosheid met woonbegeleiding begrepen kunnen worden.

2.3.1 Van woonladder naar Housing First

Woonladdermodel

Het huidige Vlaamse landschap van dak- en thuislozenopvang is hoofdzakelijk ingericht volgens het zogenaamde 'woonladdermodel', een getrapt systeem waarbij dak- en thuislozen verschillende stadia van (residentiële) zorg doorlopen met als einddoel van het re-integratieproces een eigen stabiele woonst. Het model begint met outreach, het omvat behandeling en tijdelijke huisvesting, en eindigt idealiter met permanente huisvesting. De 'treatment first' benadering is gebaseerd op het idee dat mensen die langere periodes van dakloosheid hebben doorgemaakt, meer kans hebben om van de straat te blijven als ze zich vooraf hebben ingespannen om hun verslavingen te behandelen of te verminderen en hun geestelijke gezondheid te stabiliseren (Namian, 2022). Hoewel dit model decennialang dominant was in Vlaanderen, is het niet zonder kritiek gebleven.

Kritieken op het woonladdermodel

Deze benadering gaat er volgens Tsemberis en collega's (2004) van uit dat mensen met een verslavings- en/of ernstige psychiatrische problematiek eerst moeten aantonen dat zij 'woonbekwaam' zijn, doorgaans via behandeling en rehabilitatie, alvorens zij in aanmerking komen voor zelfstandige huisvesting. Wonen wordt in deze visie een eindpunt van een zorgtraject, eerder dan een basisvoorwaarde voor herstel.

Het behandelingssysteem dat voor sommige dakloze personen met een verslavingsproblematiek als weg naar huisvesting wordt ingezet, wordt door betrokkenen als gefragmenteerd, weinig flexibel en ontoereikend ervaren voor het bereiken van een stabiele woonsituatie. Dit heeft onder meer te maken met het beperkt aantal beschikbare plaatsen in residentiële zorg en de rigiditeit van het traject, waarbij mensen meerdere opeenvolgende stappen moeten doorlopen met weinig ruimte voor een individueel afgestemde aanpak (Paradise et al., 2023). Bovendien blijken de overgangen tussen de verschillende fasen (zoals detox, klinische opname en begeleid wonen) vaak risicovol en gepaard te gaan met uitval, terugval en hervat (Lo et al., 2022; Duff et al., 2022).

Daarnaast gaat het woonladdermodel ervan uit dat de vaardigheden die nodig zijn om zelfstandig te wonen, kunnen worden aangeleerd in een tijdelijke woonvorm. Hierbij gelden echter vaak strikte regels die de keuzevrijheid beperken. Voorbeelden hiervan zijn verplichtingen tot abstinentie, huisregels omtrent bezoek of avondklok. Schending van deze regels kan leiden tot uitsluiting uit het programma, wat de woonzekerheid in het gedrang brengt (Tsemberis et al., 2004).

In recente jaren is er een duidelijke paradigmashift zichtbaar: waar het woonladdermodel lange tijd dominant was in het dak- en thuislozenbeleid, groeit de internationale aandacht voor het Housing First-model.

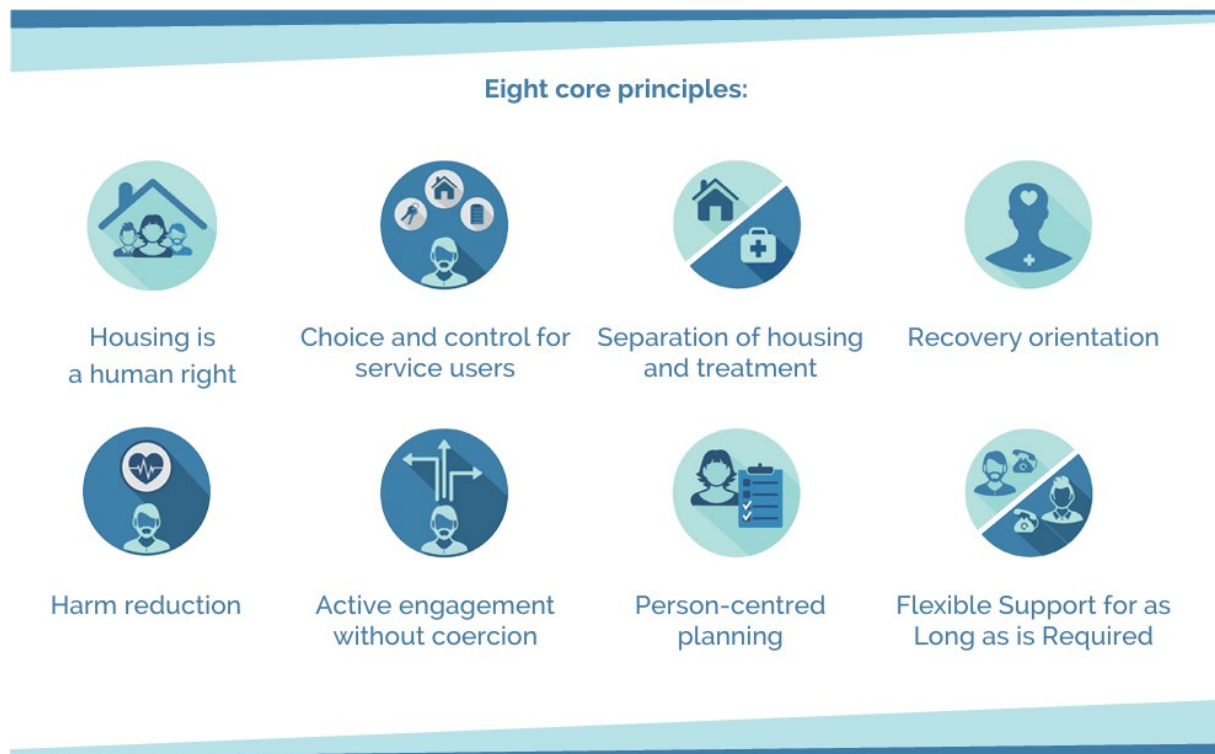
Housing First principe

Het Housing First-model (HF) werd in 1992 in New York door de organisatie 'Pathways to Housing' ontwikkeld als antwoord op de huisvestingsproblemen die zij zagen bij patiënten met mentale problemen. Deze groep had geen andere mogelijkheden dan of verblijven in daklozenopvangcentra of op straat leven. Daarnaast moesten ze aantonen dat ze 'housing ready' waren alvorens een woonst toegewezen te krijgen (Tsemberis et al., 2004). Het Housing First principe stelt dat huisvesting een basisrecht is en niet afhankelijk mag zijn van voorafgaand herstel of behandelingsbereidheid. De benadering richt zich op het onmiddellijk verstrekken van huisvesting, vooral voor mensen met complexe zorgnoden.

Daarbij wordt op vrijwillige basis begeleiding aangeboden, bijvoorbeeld inzake gezondheidszorg, sociale integratie en welzijn. De focus ligt op persoonlijke keuze en begeleiding, waarbij deelnemers zelf hun doelen bepalen. Het model rust op acht kernprincipes.

Figuur 2

Acht kernprincipes van Housing First

Opmerking. Overgenomen uit Pleace, N. (2016). *Housing First Guide Europe*, p.28.

Er wordt ingezet op het zo snel mogelijk voorkomen en structureel beëindigen van dakloosheid via duurzame woonvormen en een duidelijke scheiding tussen wonen en zorg (Pleace, 2016). Deze scheiding benadrukt dat huisvesting een basisrecht is en niet iets dat verdiend moet worden of gebruikt mag worden als beloning voor het naleven van voorwaarden. Het verlies van de woonst komt enkel voor omwille van schendingen van het huurcontract en een uithuiszetting staat niet gelijk aan het stopzetten van het HF-programma (Tsemberis & Henwood, 2016).

Implementatie in Europa en België

Ook in Europa wint Housing First aan terrein. In Finland werkt de Y-Foundation sinds 1985 volgens dit principe en is zij met 18.500 woningen op bijna 60 verschillende locaties één van de grootste aanbieders van sociale huisvesting in het land (Y-Säätiö, z.d.). De Y-Foundation is een belangrijke speler geweest bij het opzetten van Housing First als het belangrijkste antwoord op dakloosheid in Finland.

Het aantal mensen in nood- en tijdelijke opvang daalde tussen 2008 en 2017 met 76%. Deze daling wordt toegeschreven aan de toepassing van preventiestrategieën en de vervanging van verouderde modellen van gemeenschappelijk ondersteund wonen door Housing First (The Housing First Europe Hub, z.d.).

In België startte Housing First in 2013 als pilootproject in Hasselt, Sint-Jans-Molenbeek en Namen. De eerste fase van het experiment bleek succesvol, met 86% van de deelnemers die na drie jaar nog steeds waren gehuisvest. Er volgde een uitbreiding met ondersteuning van de Belgische overheid en organisaties zoals het Housing First Belgium Lab (Housing First Europe HUB, 2025). In 2025 zijn er meer dan 45 Housing First-teams actief, elk ingebed in organisaties zoals OCMW's, CAW's of vzw's (POD Maatschappelijke integratie, z.d.). Toch blijft de spreiding ongelijk, vooral in landelijke gebieden en het zuiden van het land. Daarnaast blijkt er een grote diversiteit aan modellen. Elk initiatief opereert binnen een eigen realiteit. Zo heeft een vzw bijvoorbeeld andere beperkingen dan een OCMW. Ook de verschillen in financiering zorgen voor een uiteenlopend landschap (Swaelens et al., 2024).

Effectiviteit van Housing First

Internationale studies wijzen op positieve effecten. Gulcur en collega's (2003) toonden aan dat deelnemers aan Housing First in New York significant meer dagen in stabiele huisvesting verbleven dan deelnemers aan het traditionele 'continuum of care'-model. Loubière en collega's (2022) vonden vergelijkbare resultaten in hun onderzoek naar Housing First bij het Franse Chez Soi d'Abord. Deelnemers met een psychiatrische problematiek die door een begeleidingsteam werden ondersteund, verbleven langduriger in stabiele huisvesting dan de groep die gebruikelijke zorg (*Treatment-As-Usual*) ontving en zij rapporteerden een grotere mate van autonomie. Busch-Geertsema (2013) concludeerde na een evaluatie van verschillende Housing First-projecten dat het model leidt tot een hoge mate van woonstabiliteit en verbeteringen in levenskwaliteit.

Verder toont onderzoek door Latimer en collega's (2019) aan dat Housing First met intensieve begeleiding een effectieve en economisch haalbare strategie is voor het aanpakken van dakloosheid onder mensen met mentale gezondheidsproblemen. Het verhoogt stabiele huisvesting en verlaagt het gebruik van crisisdiensten, wat niet direct een kostenbesparing inhoudt maar een herverdeling van middelen (Latimer et al., 2019).

Kritieken op HF-model

Hoewel Housing First effectief is in het stabiliseren van huisvesting, blijven structurele uitdagingen bestaan rond financiering, intersectorale samenwerking en toegang tot betaalbare woningen (Aubry et al., 2015; Khadduri, 2016; Stadler & Collins, 2021). Daarnaast werkt het Housing First-principe volgens critici niet voor iedereen. Personen die langdurig dakloos zijn, waarbij sprake is van een gebrek aan onderwijs of die met ernstig mentale problemen te kampen hebben, hebben meer moeite met het vinden van stabiliteit. Bij deze doelgroep kunnen bijkomende begeleidingen zoals verslavingszorg en werkgelegenheidsprogramma's een positieve impact hebben (Aubry et al., 2015). Het effect op gezondheid is minder duidelijk, mede door een gebrek aan onderzoek naar de gezondheidsrisico's bij deze doelgroep (Kerman et al., 2021). De impact op herstel van psychische aandoeningen is volgens sommige studies eerder beperkt (Loubière et al., 2022). Tsemberis & Henwood (2016) wijzen daarom op het belang van begeleiding vanuit een 'consumer-driven' benadering, waarbij de begeleiding aanwezig is, actief luistert, keuzes aanbiedt en enkel op vraag van de cliënt bereid is actie te ondernemen. Alleen in een crisissituatie – gevaar voor de gezondheid of veiligheid – mag door de begeleiding worden ingegrepen.

Farkas, Romaniuk en Baranowski (2024) benadrukken dat het HF-model te veel nadruk legt op kostenbesparing en meetbare resultaten en te weinig aandacht besteedt aan de onderliggende oorzaken van dakloosheid, zoals mentale gezondheidsproblemen, armoede en verslaving. Het model volgt een harm-reduction aanpak door mensen te huisvesten zonder ze te dwingen eerst hun verslaving of mentale problemen aan te pakken. Dit leidt volgens critici tot een afhankelijkheidscyclus, waarbij daklozen gehuisvest blijven zonder daadwerkelijke verbetering van hun gezondheid of zelfstandigheid. Studies tonen aan dat er geen significante vermindering van middelengebruik bij Housing First deelnemers is. Paradise et al. (2023) concluderen dat er behoefte is aan laagdrempelige huisvestingsmodellen voor mensen die niet kunnen of niet willen stoppen met het gebruik van drugs.

Grainger (2022) stelt Housing First dakloosheid individualiseert door het als een persoonlijk probleem te zien in plaats van een structureel probleem zoals armoede, gentrificatie en werkloosheid.

Hierdoor richt beleid zich op het 'repareren' van daklozen in plaats van het aanpakken van de oorzaken van dakloosheid, zoals de hoge woningkosten. Daarnaast versterkt HF de ruimtelijk ongelijkheid omdat woningen zich vaak in goedkope wijken bevinden wat leidt tot concentratie van armoede (Grainger, 2022; Namian, 2022). Tenslotte concludeert Grainger dat Housing First een reactieve maatregel is. Mensen moeten eerst chronisch dakloos zijn voordat ze hulp krijgen. Langdurige dakloosheid veroorzaakt trauma en gezondheidsproblemen waardoor Housing First voor veel mensen te laat komt (Baxter et al., 2019; Grainger, 2022).

Tot slot ligt de focus bij huisvesting vooral op het fysieke aspect, terwijl ‘thuis’ ook een emotionele, sociale en relationele dimensie heeft. Uit onderzoek blijkt dat huisvesting niet automatisch leidt tot een gevoel van thuis-zijn. Voor sommige mensen bieden daklozenopvangcentra een gevoel van veiligheid en gemeenschap. De overgang van een sociaal netwerk op straat of in een opvangcentrum naar een privéwoning kan daarom gepaard gaan met eenzaamheid, sociale isolatie en vervreemding, wat bij sommigen leidt tot terugkeer naar de straat of opvang (Kohut & Patterson, 2022; Namian, 2022).

2.3.2 Woonbegeleiding in Antwerpen

De Antwerpse telling identificeerde 337 personen binnen de doelgroep ‘Housing First’. Al wie langer dan twee jaar dak- of thuisloos is én een (vermoeden van) een psychische en/of verslavingsproblematiek heeft, werd meegeteld (Koning Boudewijnstichting, 2024). Hoewel een aanzienlijke groep mensen aan de criteria voor Housing First voldoet, zijn er op het grondgebied van Antwerpen geen organisaties die alle acht kernprincipes van het Pathways to Housing-model toepassen. Verschillende organisaties hanteren een Housing First Led benadering, een begeleidingsmodel dat op het Amerikaanse model is gebaseerd maar dat op een aantal principes afwijkt. Zo is er bij Kadans Wonen geen scheiding tussen huisvesting en begeleiding, is de keuzevrijheid beperkt en zijn slechts een beperkt aantal wooneenheden verspreid over de stad (Van Gucht et al., 2023). Volgens Pleace en Bretherton (2013) is een strikte navolging van het Pathways to Housing model echter niet noodzakelijk om succesvol te zijn zolang een aantal operationele principes worden gevolgd. Uit het impactonderzoek van Van Gucht en collega’s (2023) blijkt dat Kadans wonen er wel in slaagt de levenskwaliteit en zelfredzaamheid van bewoners te verhogen. De meeste bewoners zijn namelijk stabiel op vlak van wonen, financiën en vinden behandeling en ondersteuning bij hun lichamelijk en geestelijk herstel. Ook het CAW Antwerpen neemt elementen van het Housing First principe over: opvangplaatsen met gemeenschappelijke faciliteiten worden geleidelijk afgebouwd, kamers in huis worden vervangen en er worden volwaardige appartementen en studio’s voor tijdelijke opvang ter beschikking gesteld. Het proces bevindt zich nog in een overgangsfase (CAW, z.d.).

Naast Kadans Wonen en het CAW zijn er in Antwerpen nog andere vormen van woonbegeleiding actief, waaronder Alert, Beschermd Wonen, Begeleid Wonen en Wonen met Kansen. Elk van deze praktijken heeft een eigen aanpak en doelgroep, wat de complexiteit van het werkveld benadrukt. Om zicht te krijgen op de werkzame principes binnen deze diverse praktijken, ontwikkelden Mathys en collega's (2021) het transversaal impactmodel (zie Figuur 3).

Figuur 3

Transversaal impactmodel

Opmerking. Overgenomen uit Mathys et al. (2021). *Sociale impactmeting: een evaluatieonderzoek naar werkzame principes van woonbegeleidingsdiensten in Antwerpen*, p. 144.

Het model toont hoe diverse principes bijdragen aan duurzame woontrajecten. Zo wordt de cliëntsituatie systematisch opgevolgd: integrale begeleidingen (zoals CAW en Alert) brengen alle levensdomeinen breed in kaart met behulp van de zelfredzaamheidsmatrix, terwijl doorstroombegeleidingen (zoals Wonen met Kansen, Beschermd en Begeleid Wonen) zich voornamelijk op het domein 'wonen' richten. Alleen binnen deze laatste wordt ook effectief een woning ter beschikking gesteld, dit voor maximaal één jaar. Deze vorm van opvang en begeleiding speelt in op acute woonnood en biedt tegelijk een leeromgeving om woonvaardigheden te versterken. Nabijheid en outreachend werken, meestal via huisbezoeken, zijn centrale principes in alle trajecten. Ze verlagen drempels en maken begeleiding op maat mogelijk. Daarbij wordt keuzevrijheid nagestreefd binnen een afgebakend kader van verwachtingen. Begeleiders hanteren een krachtgerichte benadering, waarbij ze aansluiten bij de mogelijkheden en de noden van de cliënt: in taakgerichte begeleiding ligt de nadruk op het wonen, in integrale begeleiding op meerdere levensdomeinen. Tot slot is er in alle trajecten aandacht voor het versterken van het netwerk van de cliënt, zowel informeel als professioneel, met het oog op duurzame ondersteuning na afloop van de begeleiding (Mathys et al., 2021).

3 Onderzoeksmethode

Dit onderzoek betreft een kwalitatief exploratief, beschrijvend onderzoek met als doel inzicht te verkrijgen in de woon- en ondersteuningsnoden van dak- en thuisloze personen, zoals zij die zelf ervaren en benoemen.

Selectie onderzoekspopulatie

De doelgroep betreft dak- en thuisloze volwassenen (+18 jaar), niet-samenwonend – mag een relatie of kinderen hebben maar vormt hiermee geen samenwonend systeem – met wettig verblijf in België en die op het grondgebied van de stad Antwerpen verblijven. Voor de definitie van dak- en thuisloosheid werd gebruik gemaakt van de ETHOS-light categorieën (FEANTSA, 2005). Zoals geweten uit de daklozentelling zijn er een heel aantal gezinnen met dakloze kinderen die nood hebben aan gepaste huisvesting (Demaerschalk et al., 2024). Gezien de eigenheid van hulpverlening en gepaste woonoplossingen aan minderjarigen en gezinnen werd er voor gekozen om deze groep niet te includeren in het onderzoek. Ook heeft een groot aantal van de dak- en thuislozen in Antwerpen geen wettig verblijf op het grondgebied (Demaerschalk et al., 2024). Gezien de zeer beperkte mogelijkheden tot het verwerven van een duurzame woonst voor deze groep, werden ook zij niet geïnccludeerd in dit onderzoek.

Deelnemers werden gerekruteerd door presentie in organisaties die met dak- en thuisloze personen werken zoals Kamiano, Younited, JUMP, CAW Antwerpen, en via doorverwijzing door hulpverleners verbonden aan deze diensten. Door regelmatig op deze locaties aanwezig te zijn, konden ook personen worden bereikt die anders mogelijk buiten beeld zouden blijven. Deze aanpak hielp om het nodige vertrouwen op te bouwen en deelname aan het onderzoek mogelijk te maken. Het liet ook toe om contact te leggen met personen in diverse woonsituaties, gaande van nachtopvang tot tijdelijk wonen en recent zelfstandig gehuisveste personen.

Datacollectie en -analyse

De interviews werden tussen november 2024 en maart 2025 door twee onderzoekers (LS en KV) afgenomen. Er werd gebruik gemaakt van open en semigestructureerde interviewvragen. De interviews omvatten vragen over:

- Dakloosheid: oorzaken, duur, verblijfslocaties, persoonlijke ervaringen en de impact op mentaal en lichamelijk welzijn.
- Woonvormen: kennis van beschikbare woonvormen, voorkeuren, betekenis van wonen, en de behoefte aan alternatieve woonvormen.

- Woonladder en Housing First: visie op begeleidingsmodellen, verplichte begeleiding, en de relatie tussen middelenmisbruik, mentale problemen en woonsituatie.
- Zoektocht naar woonst: strategieën, ervaren hulp en obstakels, rol van hulpverlening en ervaringen met wachtlijsten.
- Slotvraag: ruimte voor aanvullingen of opmerkingen van de deelnemer.

Binnen elk thema werd ruimte gelaten voor de invulling door de deelnemers zelf, zodat hun perspectieven en ervaringen centraal bleven staan. Alle interviews werden met toestemming van de deelnemers opgenomen en vervolgens getranscribeerd.

Voor de analyse van de kwalitatieve data werd gebruikgemaakt van de thematische analysemethodiek zoals uitgewerkt door Braun & Clarke (2006). Er werd gekozen voor een deductieve benadering, waarbij de hoofdthema's voortkwamen uit de vooraf opgestelde topiclijst die tijdens de interviews werd gehanteerd. Op basis van deze thematische structuur codeerden beide onderzoekers alle transcripties onafhankelijk van elkaar. Vervolgens werden deze individuele coderingen met elkaar vergeleken en besproken. In samenspraak werden overeenkomsten en verschillen in interpretatie geëvalueerd, waarna de codes onder veel voorkomende thema's werden geclusterd. Dit proces stelde de onderzoekers in staat om terugkerende patronen in kaart te brengen.

Omwille van de vertrouwelijkheid worden in de resultaten geen namen van deelnemers vermeld. In plaats daarvan wordt van gecodeerde labels (D1–D26) gebruikgemaakt, die verwijzen naar de kenmerken van de deelnemers zoals opgenomen in Tabel B1 (zie Bijlage B). Deze codering maakt het mogelijk om citaten te linken aan achtergrondkenmerken, zonder de anonimiteit van de deelnemers in het gedrang te brengen.

Ethische commissie

Het onderzoek werd goedgekeurd door het ethisch comité UZA/UAntwerpen.

Deelnemers werden geïnformeerd over het doel van het onderzoek, het vertrouwelijke karakter van hun deelname en hun recht om op elk ogenblik hun deelname stop te zetten. Alle deelnemers ondertekenden een informed consent formulier.

4 Onderzoeksresultaten

Er werden dertig dak- en thuisloze personen geïnterviewd. Vierentwintig personen werden individueel geïnterviewd, drie koppels samen. Vier interviews werden uiteindelijk niet weerhouden: twee wegens onvoldoende kennis van het Nederlands, één betrof een man in een problematische opvoedingssituatie die nog steeds over onderdak beschikte en één man omwille van een mislukte audio opname. Vijf interviews werden in het Engels afgenomen, een taal die noch voor de interviewer noch voor de deelnemers de moedertaal was. De gesprekken vonden plaats op diverse locaties, afhankelijk van de voorkeuren en mogelijkheden van de deelnemers: binnen daklozenorganisaties, in een eigen studio, in een opvangcentrum of in een neutrale gespreksruimte van het CAW. De duur van de interviews varieerde van 16 tot 73 minuten, met een gemiddelde van 36 minuten.

In paragraaf 4.1 wordt gestart met een profielschets van de deelnemers. Paragraaf 4.2 focust op de betekenis van wonen, de visie van deelnemers op begeleidingsmodellen en hun ervaringen met diverse woonvormen. In paragraaf 4.3 wordt ten slotte ingezoomd op de zoektocht naar duurzame huisvesting, met bijzondere aandacht voor de rol van hulpverlening en de obstakels die deelnemers ervaren.

4.1 Kenmerken deelnemers

In wat volgt worden de belangrijkste kenmerken van de zesentwintig weerhouden deelnemers besproken. De analyse omvat sociaal-demografische gegevens, de aard en duur van hun dakloosheid, hun ervaringen met verschillende vormen van opvang en verblijf en de impact van dakloosheid op hun mentaal en lichamelijk welzijn. Voor een overzicht van de individuele gegevens per deelnemer wordt verwezen naar Bijlage B – Tabel B1. Tabellen en figuren in dit hoofdstuk worden niet gebruikt om statistische conclusies te trekken, maar om de spreiding binnen de steekproef te illustreren.

4.1.1 Sociaal-demografische kenmerken

De gemiddelde leeftijd van de deelnemers is 43 jaar (min 21 – max 67). Het merendeel van de respondenten is man en heeft ‘alleenstaande’ als burgerlijke staat. Er zijn verschillende personen die een relatie hebben, waarvan twee gehuwd. Koppels geven aan dat ze in de praktijk vaak niet als koppel samen kunnen zijn: *‘Gelijk in [naam nachtopvangcentrum] vroeger mocht dat, dat koppels ... maar nu mag hij niet over de oranje lijn’* (D1). Enkele deelnemers hebben kinderen met wie ze geen verblijfplaats delen. Het merendeel van de deelnemers beschikt over een inkomen: een inkomen uit arbeid aangevuld met een ziekte-uitkering of met ondersteuning door een OCMW, een pensioenuitkering, een sociale zekerheidsuitkering of een inkomen via sociale bijstand.

Voor enkele deelnemers ontbreekt deze informatie. Tabel 3 geeft een samenvatting van de belangrijkste sociaal-demografische kenmerken van de deelnemers.

Tabel 3

Sociaal-demografische gegevens

Leeftijd	N
18 - 25	4
26-35	5
36-45	5
46-55	5
56-65	5
66+	2

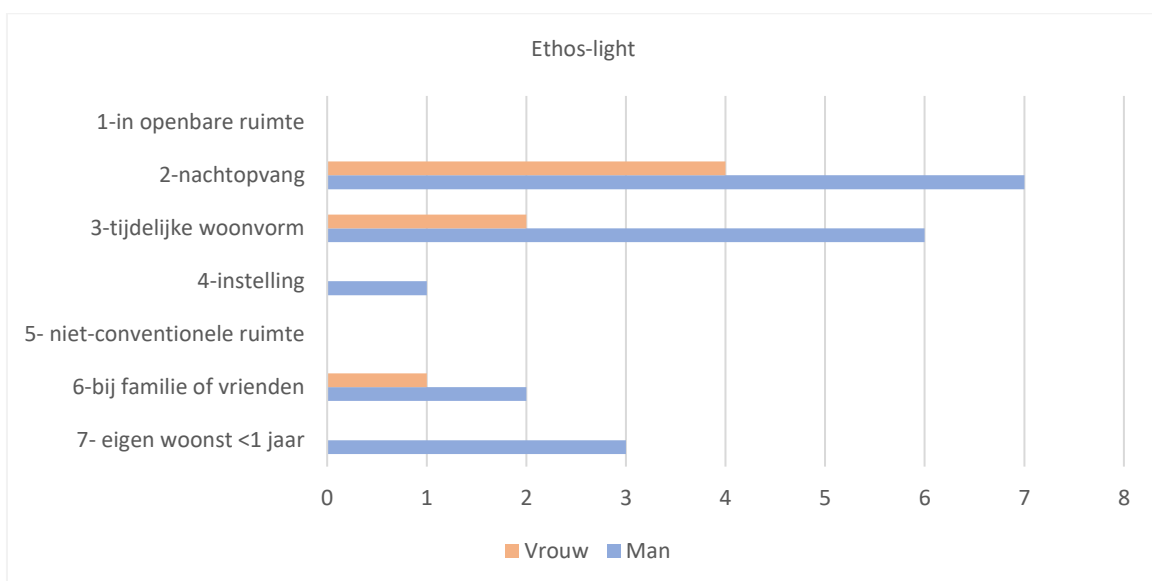
Sekse	N
Man	19
Vrouw	7
Burgerlijke staat	N
Alleenstaande	18
Gehuwd	2
In relatie	6

4.1.2 Vorm en oorzaak dak- en thuisloosheid

Omwillen van de winterperiode brengt niemand van de deelnemers de nacht op straat door. De grootste groep slaapt in de nachtopvangcentra. Een derde van de deelnemers verblijft in een tijdelijk wooninitiatief voor dak- en thuislozen: opvanginitiatieven van het CAW, een woning van Kamiano, het Damiaanhuis en de zorghostel. Eén man verblijft in een psychiatrisch ziekenhuis en drie personen verblijven bij vrienden zonder op het adres te zijn ingeschreven. Aan het onderzoek nemen ook drie personen deel die recent (< 1 jaar) zelfstandig wonen maar nog steeds bij een daklozenorganisatie in begeleiding zijn. Deze laatste groep wordt in Figuur 4 als zevende categorie toegevoegd.

Figuur 4

Dak- en thuisloosheid volgens de ETHOS-light categorieën (n=26)

Oorzaken van dakloosheid

Er worden verschillende oorzaken voor de meest recente periode van dakloosheid vermeld, zoals een middelenverslaving, relatie- of familiale problemen, niet beschikken over een inkomen, renovatie van een huurwoning en verlies van eigen woning. Twee personen verbleven in een tijdelijk wooninitiatief, maar dienden de voorziening te verlaten nadat de maximum verblijfstermijn was overschreden. Eén deelnemer werd vanuit beschut wonen naar een psychiatrisch verzorgingstehuis doorverwezen, maar die instelling verliet ze op eigen initiatief. Eén persoon vermeldt de wachtlijst voor versnelde toewijs voor een sociale woning als oorzaak van zijn dakloosheid. Voor het merendeel van de bevroagden ligt een uithuiszetting wegens huurachterstal of overlast aan de basis van het verlies van onderdak. Eén persoon geeft aan meer dan 30 jaar voor zijn thuisloze leven te hebben gekozen: *'Ik heb gene pas, ik heb nooit iets gehuurd. Ofwel couchsurfer ofwel bij een vriendin ofwel blablabla, in een container noem maar op'* (D25). Een overzicht van alle gemelde oorzaken van dakloosheid is terug te vinden in Bijlage B, Tabel B1.

Duur recente dakloosheid

Meer dan de helft van de deelnemers is langer dan een jaar dakloos. Acht deelnemers zijn minstens 5 jaar dakloos. Van hen leven er zeven al meer dan 10 jaar zonder vast onderdak. Eén deelnemer stelt: *'Ik vecht al wel gans mijn leven'* (D21). Voor twee deelnemers ontbreken de gegevens. Een overzicht is terug te vinden in Bijlage B, Tabel B1.

Woonhistoriek

Bijna alle deelnemers kennen reeds een langere periode van wooninstabiliteit. Een groot aantal van hen bracht ooit nachten op straat door, sliep in de nachtopvang en/of verbleef in verschillende opvanginitiatieven. Ook rapporteert bijna de helft van de deelnemers een verblijf in een niet-conventionele ruimte zoals een wagen, een opslagbox, een tent, een kraakpand, een kelder, een werfcontainer, ... Meer dan helft van de bevroagde personen huurde ooit een woning op de private markt en bijna een vijfde van de deelnemers kreeg ooit een sociale woning toegewezen.

4.1.3 Ervaringen met dak- en thuisloosheid

Deelnemers die in een nachtopvangcentrum (ETHOS-light categorie 2) verblijven, rapporteren vooral negatieve ervaringen. Het overdag op straat moeten leven wordt als zwaar en uitputtend omschreven. Verschillende deelnemers spreken over een eindeloze, vermoeiende sleur zonder rust of structuur. De gedeelde kamers leiden tot gevoelens van onveiligheid en stress, mede door de onzekerheid over met wie men een kamer moet delen.

Een oudere deelnemer vertelt over zijn verblijf in een nachtopvangcentrum: *'ik heb daar nog nooit zoveel politie bijeen gezien'* (D14). Sommigen geven daarom aan de straat te verkiezen boven een plek in de nachtopvang. Zoals een deelnemer het verwoordt: *'Daar krijg je mij niet binnen'* (D18). Koppels wijzen op het gebrek aan voorzieningen om samen te kunnen slapen, wat ertoe heeft geleid dat één koppel ervoor koos langer in hun wagen te blijven. Voor mensen die werken of werk zoeken, blijkt de nachtopvang moeilijk te combineren met een job. De openingsuren sluiten vaak niet aan op werkuren, en het voortdurend onderweg zijn overdag maakt een stabiel werkritme onmogelijk. Ook over de maaltijden worden de nodige frustraties geuit. Het gebrek aan variatie en aandacht voor medische noden, zoals diabetes, wordt herhaaldelijk genoemd.

In contrast hiermee worden tijdelijke woonvormen (ETHOS-light categorie 3) als veel positiever ervaren. Deelnemers geven aan dat het hebben van een eigen kamer, het zelf kunnen bepalen wanneer men binnenkomt of vertrekt, en de toegenomen autonomie bijdragen aan een gevoel van rust en stabiliteit. Tegelijkertijd wordt het tijdelijke karakter als stresserend ervaren. Het vooruitzicht dat het verblijf eindig is, creëert tijdsdruk en onzekerheid: wat komt er daarna? Een deelnemer verwoordt dit als volgt: *'... my time is up here and I don't know what's going to happen to me. Those things freak people out'* (D9). Ook worden strikte huisregels en het gebrek aan ruimte voor een eigen leefstijl als belemmerend ervaren.

Een groot aantal van de deelnemers verbleef ooit in een niet-conventionele woonvorm (ETHOS-light categorie 5). Enkelen geven aan deze plekken te verkiezen boven de nachtopvang vanwege een groter gevoel van veiligheid. Voor mensen met een verslavingsproblematiek bieden deze plekken ook de mogelijkheid om ongestoord middelen te gebruiken. Zoals één deelnemer het omschrijft: *'In nen dixi een shot gaan duwen, there's nicer things .... op straat, je belandt ook meer in die criminele milieusfeer'* (D25). Tegelijkertijd wijzen sommigen op het gevaar van gewenning: *'Op een bepaald moment had ik zoiets van, ik heb niks nodig, ik ben hier goed, ik voel me hier goed, ik ben hier veilig'* (D13).

Tot slot verbleven meerdere deelnemers ooit bij vrienden of kennissen, wat valt onder sofasurfen (ETHOS-light categorie 6). Deze vorm van onderdak gaat volgens deelnemers gepaard met gevoelens van onzekerheid, afhankelijkheid en de constante zorg om sociale relaties niet te belasten. Hoewel deze vorm van opvang hen behoedde voor een leven op straat, ervaren deelnemers het als een fragiele situatie: het verblijf hangt volledig af van de bereidwilligheid van vrienden. Een jonge sofasurfer vertelt: *'Eigenlijk kunnen zij beslissen van oké, laten we hem terug dakloos ... of we houden hem tot hij een woonst heeft'* (D26).

4.1.4 Impact dakloosheid op mentaal welzijn en lichamelijke gezondheid

Het merendeel van de deelnemers geeft aan dat dakloosheid een impact heeft op zowel het mentale welzijn als de lichamelijke gezondheid van mensen. Deze impact wordt echter op verschillende manieren ervaren. Bijna de helft van de deelnemers geeft aan met mentale problemen te kampen, waarbij stress over de toekomst vaak wordt benoemd. Sommigen ervaren dan weer een gevoel van gelatenheid: *'en dan boeit het ook echt niks meer voor jou'* (D26). Anderen beschrijven dan weer aanvaarding van hun situatie. Zo geven sommige deelnemers aan dat ze hun tijdelijke verblijfplaats, zoals een kelder of kraakpand, als hun thuis gingen beschouwen, ondanks de erbarmelijke omstandigheden.

Mensen die langere tijd op straat hebben geleefd, geven aan dit leven moe te zijn. Het constante gebrek aan basisbehoeften, zoals een veilige slaapplek en voedsel, leidt tot gevoelens van uitputting en frustratie. Daarnaast ervaren vooral vrouwen angst vanwege de onveiligheid op straat, waarbij de dreiging van geweld en misbruik op de loer ligt.

Naast mentale problemen ervaren veel deelnemers ook fysieke gezondheidsklachten die vaak samenhangen met hun leefomstandigheden. Zo worden luchtwegproblemen als gevolg van de vochtige en koude leefomstandigheden vaak genoemd. Daarnaast zorgt het gebrek aan hygiënische voorzieningen ervoor dat bijvoorbeeld wondverzorging moeilijk is, waardoor kleine verwondingen gemakkelijk kunnen uitgroeien tot infecties met soms ernstige gevolgen. Ook maken enkele deelnemers zich zorgen over hun chronische aandoening, zoals diabetes, die onvoldoende onder controle is door het gebrek aan gezonde en gevarieerde voeding.

Verschillende deelnemers geven aan dat het leven als dakloze hard is, maar tegelijk ook hun veerkracht zichtbaar maakt. Ondanks de zware omstandigheden zien ze zichzelf als overlevers die geleerd hebben om te gaan met onvoorspelbaarheid en onzekerheid.

4.2 Wonen: woonbegeleiding en woonvormen

4.2.1 De betekenis van wonen

'Wonen' heeft voor veel deelnemers een veelomvattende betekenis die verder gaat dan louter onderdak. Zo wordt een eigen woning met stabiliteit geassocieerd: *'Because if you do not have a place, you be like a bird, you go from here to there, it's terrible you know'* (D9).

Duurzame huisvesting wordt ook gezien als een noodzakelijke voorwaarde om te kunnen functioneren in de maatschappij. Zonder een adres, zo stellen meerdere deelnemers, besta je administratief niet, wat leidt tot uitsluiting van basisrechten en -voorzieningen. Wonen betekent een *'normaal leven'* leiden. Zo geven meerdere deelnemers aan dat wonen essentieel is om werk te vinden, schulden aan te pakken en hun gezondheid te verbeteren. Een eigen plek hebben biedt niet alleen fysieke veiligheid, vooral voor vrouwen, maar ook psychologische rust: *'veilig thuis zitten i.p.v. bang op straat te moeten zitten'* (D10). Wonen verschaft privacy, autonomie en de mogelijkheid tot persoonlijke ontwikkeling. Velen beschouwen wonen als een bron van rust en vrijheid. Een woning is ook belangrijk voor het herstel van relaties, zoals het (her)opnemen van contact met kinderen.

4.2.2 Woonladdermodel versus Housing First principe

Housing First model

De meeste deelnemers schatten hun woonvaardigheden als toereikend in en stellen geen specifieke ondersteuningsnood te hebben. Toch geven zij aan dat wanneer woonbegeleiding een voorwaarde is om een woning te verkrijgen, zij deze zullen aanvaarden. De meeste deelnemers onderschrijven echter het Housing First (HF) principe waarbij onvoorwaardelijke huisvesting centraal staat en begeleiding vrijwillig. Zij geven aan dat dakloosheid met tal van problemen gepaard gaat, waarvan sommige volgens hen vaak vanzelf verminderen of verdwijnen van zodra men over een stabiele woonst beschikt: *'Because that's the most important thing to have a roof over you're head. Because if you have a place to stay the rest of the things will fall in place'* (D9). Wat betreft de locatie van de woning, wordt het belang van vrije keuze verschillend ervaren. Eén deelnemer geeft bijvoorbeeld aan dat hij buiten de stadskern wil gaan wonen om negatieve invloeden van derden uit de weg te gaan. Andere deelnemers vinden dit aspect minder belangrijk: *'Je moet niet te kieskeurig zijn'* (D10). Tegelijkertijd worden ook bezorgdheden geuit zoals angst voor eenzaamheid bij het alleen wonen en daarbij wordt het belang van sociaal contact benadrukt.

Er bestaat geen eenduidige visie op het nut van (woon)begeleiding. Alle deelnemers vinden echter dat woonbegeleiding niet dwingend of standaard mag zijn, maar moet aansluiten bij het tempo, de keuzes en de leefwereld van de persoon zelf. Woonbegeleiding mag niet aanvoelen als *'aan de leiband liggen'* of *'aan het infuus hangen'* (D21). Voor verschillende deelnemers is het onderscheid tussen aanklampende en verplichtende begeleiding van belang. Aanklampende begeleiding wordt door sommigen als zinvol ervaren, omdat zij nood hebben aan nabijheid en proactieve ondersteuning. Verplichtende begeleiding daarentegen wordt enkel als aanvaardbaar beschouwd wanneer er voldoende keuzevrijheid blijft in de invulling van het begeleidingstraject.

Het verlies van autonomie of het gevoel afhankelijk gemaakt te worden, roept weerstand op en ondermijnt het engagement met de hulpverlening.

Als begeleiding aan de woonst gekoppeld is, dan geeft het merendeel van de deelnemers aan baat te hebben bij administratieve en financiële ondersteuning. Zo kan een woonbegeleider volgens verschillende deelnemers een meerwaarde zijn bij het beheren van inkomsten en uitgaven, het opvolgen van betalingen of het regelen van schulden. Daarnaast wordt een bemiddelende functie benoemd, bijvoorbeeld bij conflicten of communicatie met een huisbaas. Voor anderen bestaat woonbegeleiding vooral uit hulp bij praktische zaken zoals koken of poetsen, terwijl sommigen het belang van sociaal-emotionele ondersteuning benadrukken. Zo ziet een aantal deelnemers in woonbegeleiding een contactmoment, iemand bij wie men terecht kan voor een gesprek of een luisterend oor, bijvoorbeeld tegen eenzaamheid. Tenslotte wordt door enkelen het belang van structuur in het dagelijks leven benadrukt, waarbij begeleiding ondersteuning kan bieden bij het aanbrengen en vasthouden ervan.

Naast de aard van de ondersteuning blijkt ook de manier waarop de begeleiding georganiseerd is een belangrijk aandachtspunt voor de deelnemers. Sommige deelnemers uiten de wens om zelf te kunnen kiezen welke dienst of hulpverlener hen zal opvolgen. Zo geeft een vrouw met een psychiatrische problematiek aan dat zij voor een organisatie zou kiezen die zij kent en waarin zij vertrouwen heeft (D5). Een mannelijke deelnemer geeft dan weer aan dat hij op sommige momenten de voorkeur aan een mannelijke hulpverlener zou geven voor bijvoorbeeld het bespreken van '*mannenproblemen*' (D7). Daarnaast geven sommige deelnemers aan dat het huidige hulpaanbod te versnipperd aanvoelt, met verschillende hulpverleners voor uiteenlopende aspecten. Hierdoor is er vaak geen overzicht op wie welke taak opneemt.

Woonladdermodel

Hoewel het HF-principe in theorie als waardevol wordt beschouwd, geven deelnemers aan dat het in de praktijk vaak lang duurt vooraleer er een woning beschikbaar is. In realiteit is zelfstandig wonen zelden de eerste stap. Het woonladdermodel wordt door verschillende deelnemers dan ook als zinvol en in sommige gevallen als noodzakelijk beschouwd. Zo kan het hebben van een kamer in een opvangcentrum een basis leggen voor de toekomst. Tegelijkertijd wordt aangehaald dat de opeenvolgende stappen in het traject niet altijd goed op elkaar aansluiten. Een jongeman vertelt bijvoorbeeld dat hij pas antwoord van de mannenopvang kreeg toen hij net naar zijn nieuwe appartement was verhuisd (D13). Het woonladdermodel is voor sommige deelnemers ook niet transparant.

Er wordt aangegeven dat het soms onduidelijk is welke stappen hulpverleners in hun traject voorzien: *'Het is ook allemaal onduidelijk voor mij. Ga ik nu verhuizen? Ga ik nu nog niet verhuizen?'* (D15). Sommige deelnemers geven verder aan dat ze een traject moeten volgen waar ze niet volledig achter staan, maar dit toch accepteren omdat ze anders niet verder geraken. Tegelijk ervaren anderen het opgelegde traject als minder problematisch, op voorwaarde dat het vooraf wordt besproken. Verder geven deelnemers aan dat zelfstandig wonen het einddoel van het traject moet zijn en dat dit doel moet kunnen worden behaald. Een jongere deelnemer beschrijft dit als een leerproces waarbij via tussenstappen naar volledige onafhankelijkheid wordt gewerkt:

Voor echt zelfstandig te gaan wonen en proper te wonen lijkt mij dat wel een goede stap. In een studio alleen wonen, dat je het wel leert. Maar eens dat dat klaar is, dan vind ik, hoe moet ik het zeggen, je wordt ouder en je wilt ook meer zelfstandigheid, op je eigen wonen. Dus na een tijd vind ik wel dat je van die ladder moet kunnen afstappen. (D26)

Hoewel begeleiding in tijdelijke woonvormen verplicht is, geven sommige deelnemers aan toch een gevoel van keuzevrijheid te ervaren. Zij benadrukken dat men zelf kan beslissen om al dan niet met de voorwaarden akkoord te gaan met als consequentie dat men bij weigering of stopzetting de voorziening moet verlaten. Tegelijkertijd wordt aangegeven dat wie de voorwaarden aanvaardt, niet automatisch zijn plaats mag verliezen bij een schending ervan. Zo stelt een deelnemer met een verslavingsproblematiek dat middelengebruik op zich geen reden mag zijn voor stopzetting, maar eerder moet leiden tot aangepaste ondersteuning: *'Kijk wij willen dat je een kort opnametje doet, voor een maand, dan kan je gewoon terugkeren naar uw studiootje'* (D21). Verschillende deelnemers merken op dat een terugval in het traject vaak betekent dat men helemaal opnieuw moet beginnen. Dit leidt bij sommigen tot het gevoel dat eerder geleverde inspanningen voor niets zijn geweest.

Verschillende deelnemers stellen dat voor sommige dakloze personen het woonladdermodel boven het principe van 'huisvesting eerst' moet komen, voornamelijk voor personen met een verslavingsproblematiek en/of mentale problemen. Een aanzienlijk aantal deelnemers is van mening dat een woning pas kan worden toegekend wanneer iemand met een verslaving eerst bereid is hulp te zoeken. Volgens hen heeft het weinig zin om iemand te huisvesten als er geen inspanning geleverd wordt om het middelengebruik aan te pakken, omdat de kans groot is dat de woning anders opnieuw verloren gaat. Andere deelnemers benadrukken dan weer het belang van een individuele inschatting door de hulpverlener, waarbij wordt gekeken of iemand direct kan worden gehuisvest of eerst nood aan behandeling heeft.

Ook sommige deelnemers met een geschiedenis van middelengebruik uiten twijfels over de toepasbaarheid ervan in een fase van actieve verslaving: *‘Moesten ze mij een woonst hebben gegeven, ging ik misschien blijven gebruiken. Dan ging dat misschien weer om zeep zijn . . . want ik zat zo danig ver’* (D16). Een andere gebruiker wees op mogelijke risico’s verbonden aan zelfstandig wonen in die fase: *‘Uw kot deftig onderhouden als je ladderzat of... of uwe zetel in de fik steken met een brandende sigaret omdat ge in slaap zijt gevallen’* (D25). In dit kader wordt verplichte begeleiding en het koppelen van woonst aan behandeling door vele deelnemers als aanvaardbaar beschouwd.

Tot slot geven meerdere deelnemers aan dat het Housing First-model en het woonladdermodel naast elkaar kunnen bestaan, zolang er voldoende rekening wordt gehouden met individuele noden en voorkeuren.

4.2.3 Woonvormen

Tijdelijke woonvormen

Uit de interviews blijkt dat tijdelijke woonvormen (ETHOS-light categorie 3) op uiteenlopende manieren worden ervaren. Verschillende deelnemers stellen dat het verblijf in een tijdelijke woning kan bijdragen aan stabiliteit, maar het verblijf moet voldoende lang kunnen duren. In deze context wordt het gezien als een eerste stap in een proces naar meer structuur:

Ik heb nu een woonst, werk, alles wat ik nodig heb. Thuis is ook alles mooi ingericht, ik heb alle benodigdheden daar. Ik heb nu eigenlijk alles in mijn handen gekregen om stabiliteit ... Dus alles ligt nu aan mij. De bedoeling is dat ik nu wat kan sparen. De reden dat er ook geen datum op staat is dat ik genoeg kan sparen. (D13)

Toch komt ook naar voren dat het tijdelijke karakter van deze woonvormen spanning met zich meebrengt. Enkele deelnemers geven aan dat zij stress ervaren omdat ze voortdurend bezig zijn met de naderende einddatum van hun verblijf. Dit zorgt voor een constante mentale druk: elke maand opnieuw nadenken over wat nog moet worden geregeld, terwijl de tijd wegtikt. Wanneer geen vervolgoplossing wordt gevonden, belanden mensen soms (opnieuw) op straat. Een jong koppel dat in een tijdelijk woonvorm verbleef in afwachting van een woning vertelt dat zij deze woonvorm na zes maanden moesten verlaten en nadien noodgedwongen in een metrostation moesten overnachten (D23&D24).

Daarnaast zijn er situaties waarin mensen er bewust voor kiezen om een tijdelijke woonvorm niet te aanvaarden, uit bezorgdheid dat het verblijf te kort zal zijn. Zo vertelt een sofasurfer die naar een tijdelijke woning kan in afwachting van een sociale woning: *'ja voor hetzelfde heb ik niets en dan moet ik daar buiten'* (D10).

Soms ontstaat er ook onenigheid tussen hulpverleners en bewoners over wat de logische volgende stap moet zijn. Dit kan leiden tot een langdurig verblijf in een tijdelijke setting, terwijl dit oorspronkelijk niet de bedoeling was. Zo verblijft een jongeman, die aanvankelijk zes maanden in een doorstroomwoning zou wonen, er uiteindelijk langer dan afgesproken vanwege een impasse tussen hem en de hulpverlening over de vervolgstap (D15).

Ook wonen in groepsverband wordt door sommige deelnemers als stresserend ervaren, zeker wanneer medebewoners middelen gebruiken of wanneer er conflicten ontstaan. Slapen op straat wordt door een vijftigjarige man als minder belastend beschreven dan verblijven in een gedeelde opvang:

In the beginning it was quiet. But after that comes other people there, you know. That's what I say, some people can have mental problems or they are just a character, you know, and I think one person was a toxic person . . . You know, so it's very difficult to live under the roof with the toxic person . . . was a lot of stress, you know and sometimes I say it's better on the street.
(D17)

Daarnaast worden huisregels in tijdelijke woonvormen soms als beperkend ervaren. De manier van leven wordt beoordeeld naar de maatstaf van de voorziening zonder rekening te houden met hoe de persoon het zelf ziet. Huisregels bepalen of je goed of slecht bezig bent. Ook komt naar voren dat het verblijf sterk voorwaardelijk kan zijn: wanneer iemand een fout maakt, kan dat leiden tot het verlies van de woonplek. Dit verhoogt de druk om niets verkeerd te doen en het draagt bij aan gevoelens van onzekerheid.

Toch benoemen sommige deelnemers een tijdelijke woonvorm ook als iets waardevols, als een kans die men met beide handen moet grijpen. Het is volgens hen een belangrijke stap weg van het leven op straat of in crisisopvang. Zoals een deelnemer het verwoordt: *'Mensen die de kans krijgen, grijp ze met uw twee handen. Maar ze moeten er ook naartoe werken, je moet er voor werken én naartoe werken'* (D21).

Alternatieve woonvormen

De deelnemers aan het onderzoek benaderen huisvesting in brede zin. Er wordt vooral over studio's, appartementen en aangepaste woonvormen zoals serviceflats gesproken. Tegelijkertijd tonen deelnemers zich bereid om alternatieve woonvormen te overwegen, vooral vanwege de moeilijkheden die ze ervaren in hun zoektocht naar een geschikte woonruimte. Zo benoemen meerdere deelnemers expliciet wooncontainers als mogelijkheid, terwijl anderen deze woonvorm omschrijven zonder de term zelf te gebruiken. Daarnaast worden caravans, campings, een zorgboerderij en tiny houses als mogelijke verblijfplaatsen genoemd.

Voor sommige deelnemers is de vorm van huisvesting van ondergeschikt belang, zolang de prijs betaalbaar blijft. Andere deelnemers hechten juist belang aan specifieke noden, zoals bijvoorbeeld een gelijkvloers appartement omwille van fysieke klachten en de mogelijkheid om een huisdier te houden. Meerdere deelnemers benadrukken dat het niet uitmaakt waar je woont, zolang de basisvoorzieningen aanwezig zijn: slapen, eten, wassen en toiletvoorziening.

Toch voelen niet alle deelnemers zich thuis in reguliere woonvormen. Een mannelijke deelnemer merkt op:

Ge moogt niet in uw tentje gaan wonen . . . Geef mij een terrein en ik zet er mijn tentje op gewoon, voila. Sommige mensen hè ... of waar kan ik mijn camionette zetten, ik slaap wel in mijn camionette . . . Sommige mensen willen dat niet ... Het is zo precies iets van 'ja, iedereen moet in een kot wonen' ... astemblijft. (D25)

Tenslotte komt naar voren dat huisvesting voor sommigen ook gepaard gaat met stress en angst om opnieuw dakloos te worden. Zoals een deelnemer opmerkt: '*Ge zijt nooit zeker*' (D11).

Wat maakt van een huis een thuis

De betekenis van een 'thuis' wordt vaak niet in emotionele, maar eerder in praktische termen gedefinieerd. Voor de veel deelnemers is een thuis vooral de plaats waar je toegang hebt tot alle basisvoorzieningen zoals eten, verzorging, een bed, ... Een deelnemer verwoordt dit als volgt:

Ik ben daar te praktisch in geworden. Nu is dat oké ik kan er slapen, ik kan er 's morgens eten in de keuken, er is een keuken, een ijskast met vers eten. 's Avonds kan ik de tv even opzetten en in slaap vallen, ik kan muziek . . . Where I lay my head is home. Ik wil maar zeggen, dat kan hé. (D25)

Ondanks de nadruk op praktische aspecten, geven enkele deelnemers aan dat een thuis meer betekent dan enkel een fysieke plek. Voor hen is een thuis juist sterk verbonden met mensen en relaties.

4.3 De zoektocht naar huisvesting

4.3.1 De zoektocht

Alle deelnemers worden op het moment van bevraging door een hulpverleningsinstantie opgevolgd zoals een OCMW, een CAW, een organisatie voor dak- en thuislozen, de voorziening waar de persoon verblijft of een combinatie van meerdere organisaties. Tijdens hun zoektocht naar geschikte huisvesting worden de meeste deelnemers door een hulpverlener geholpen. Sommigen combineren deze begeleiding met een eigen zoektocht, bijvoorbeeld via immobiliënkantoren, sociale media of betrokken niet professionele derden zoals een ex-werkgever. Bij een aantal deelnemers ligt de zoektocht volledig in handen van de begeleider. Er zijn echter ook deelnemers die hun zoektocht hebben gestaakt. Zo wachten sommigen op de sleutel van een toegewezen sociale woning, terwijl anderen helemaal niet op zoek zijn. Een man verwoordt zijn situatie als volgt: *'Ik doe dat zelf maar ik heb daar zoveel problemen mee omdat ik bij het OCMW ben efkes, dat dat gewoon niet lukt. Dus ik heb dat wel achterwege gelaten en ik ben nu op zoek naar werk'* (D19). Daarnaast zijn er ook deelnemers die al zelfstandig wonen, hetzij via een versnelde toewijzingsprocedure van een sociale woning, hetzij op de private huurmarkt.

4.3.2 De rol van de hulpverlening

De ervaringen van deelnemers met hulpverlening tijdens hun zoektocht naar een geschikte woonoplossing lopen sterk uiteen. Sommige deelnemers geven aan dat ze onvoldoende ondersteuning krijgen en hebben het gevoel er alleen voor te staan. Een man met een drugproblematiek, nuanceert dit echter door ook zijn eigen verantwoordelijkheid te benoemen:

Maar ja, het is ook een beetje mijn eigen schuld, want ik gebruikte dan en ik had soms afspraken en al . . . toen zei ik van 'ja, ik ga vandaag niet gaan' . . . en toen werd dat uitgesteld. Ze zeiden toen ook van 'ja [naam deelnemer], je sliep op straat, je wilt toch ook woonst hebben en al, je wilt toch niet blijven op straat leven'. Ik zei 'ja ja, dat komt in orde, dat gaat allemaal in orde komen.' Maar uiteindelijk kwam dat goed niet in orde, want ik zat dan op die plek en ik ging dan op een andere plaats . . . Ja, ik was alleen maar bezig met het gebruik. (D16)

Daarnaast wordt er meerdere keren melding gemaakt van een gebrek aan actieve tussenkomst van hulpverleningsinstanties.

‘Dat en dat moet jij doen’, wij doen dat allemaal, maar langs de ene kant komt het [naam organisatie] niet over de brug van te zeggen ‘ah ja, we gaan eens ne keer kijken voor woningen ofzo of noodwoningen’ ... niks. (D4)

Een ander terugkerend probleem is dat het hulpaanbod als gefragmenteerd wordt ervaren. Sommige deelnemers vertellen dat ze meerdere afspraken op één dag op verschillende locaties hebben, wat als belastend wordt ervaren. Deze locaties zijn ook niet altijd vlot bereikbaar met het openbaar vervoer: *‘We zijn bekan een halve dag onderweg voor vijf minuten daar binnen te zitten’* (D1). Bovendien werken verschillende hulpverleningsinstanties volgens sommige deelnemers los van elkaar, wat het overzicht bemoeilijkt: *‘afzonderlijk doen die allemaal gewoon hun dingen, maar... hey, is er een overzicht? Ja? Nee? Moet ik het overzicht spelen?’* (D25).

Verder geven deelnemers aan dat ze van het kastje naar de muur worden gestuurd zonder daadwerkelijke hulp:

Ik heb [naam organisatie 1] toen ook gebeld die zeiden van ‘ja wij kunnen u niet helpen, je kunt naar de noodopvang gaan en voor de rest weten wij ook niks’. Ik ben naar [naam organisatie 2] gegaan die zeiden van ‘ja, je moet dat nummer bellen’, het nummer zegt net hetzelfde, ‘je kunt naar [organisatie 3] gaan en voor de rest kunnen wij ook niks doen’. (D26)

Een ander thema dat naar voren komt, betreft het spanningsveld tussen het volgen van hulpverleningsadvies en persoonlijke voorkeur. Sommige deelnemers hebben het gevoel dat ze door hulpverleners in een bepaalde richting worden geduwd, wat soms botst met hun eigen wensen. Een man vertelt dat hij, ondanks zijn twijfels, toch het advies van hulpverleners heeft opgevolgd, wat achteraf niet de juiste keuze bleek te zijn (D21). Voor een jong koppel dat recent in België is aangekomen, voelt de begeleiding vaak verwarrend aan: zij hebben het gevoel gedwongen te worden bepaalde stappen te zetten, zonder duidelijke uitleg of inspraak (D24).

Tot slot benadrukken verschillende deelnemers het belang van actief luisteren door hulpverleners: *‘Er moet ook geluisterd worden. Wat wil dieje dakloze? Dat is er zo wat er ontbreekt, vind ik ook. De hulpverlening biedt maar dingen aan, maar “Wat wil jij eigenlijk”’* (D25).

Ondanks de kritiek benoemen de meeste deelnemers ook positieve elementen in het hulpverleningsproces. Ze waarderen de motiverende rol die hulpverleners kunnen spelen op momenten van moedeloosheid. Voor sommigen is de hulpverlener ook een ankerpunt: *‘Voor mij is dees een houvast. Als ik dees niet zou hebben, dan zou ik verloren lopen’* (D18).

4.3.3 Obstakels tijdens de zoektocht naar woonst

Tijdens de interviews werd nagegaan welke drempels de deelnemers in hun zoektocht naar een duurzame woonst tegenkomen. Financiële obstakels, wachtlijsten, discriminatie op basis van profiel en misinformatie werden het meeste aangehaald.

Financiële drempels

De private huurmarkt wordt als onbetaalbaar omschreven, waarbij de prijzen voor zelfs ondermaatse woningen aanzienlijk zijn gestegen. Vrijwel alle deelnemers geven aan dat betaalbare huurwoningen schaars zijn en als ze op de huurmarkt komen ze snel worden verhuurd. Tegelijkertijd blijken goedkopere huurpanden vaak in slechte staat te zijn, met problemen zoals huisjesmelkerij, onbetrouwbare contracten en het risico dat huisbazen de huurprijzen eenzijdig verhogen. Een deelnemer stelt: *‘De privémarkt, het wordt alleen maar duurder en duurder. Vroeger kon je een studio huren voor 500-600 euro, nu is het al 800-900 euro voor krotjes’* (D13).

Verschillende deelnemers geven aan dat het type inkomen een rol speelt in de toegang tot de huurmarkt. Personen met een leefloon geven aan dat ze met discriminatie te kampen hebben, zelfs wanneer zij over voldoende spaargeld of een huurwaarborg kunnen beschikken. Verhuurders geven doorgaans de voorkeur aan huurders die een tewerkstelling hebben en vragen loonfiches als bewijs van inkomen. Deze praktijk leidt volgens sommigen tot een vicieuze cirkel, waarin het ontbreken van een woning het vinden van werk bemoeilijkt, terwijl het ontbreken van werk op zijn beurt het huren van een woning onmogelijk maakt: *‘When you are going for appartement, they say you need job. But we tried find job first. But we go for job, they say you need address, to live somewhere’* (D24).

Ook personen met een vervangingsinkomen zoals een pensioen of ziekte-uitkering geven aan moeilijkheden te ondervinden. Een deelnemer met een pensioen van 1500 euro geeft aan dat een appartement huren financieel niet meer haalbaar is wanneer ook rekening wordt gehouden met bijkomende kosten voor bijvoorbeeld gas en elektriciteit: *‘Dan komde op 1100 à 1200 euro. Waar moet ik dan van leven?’* (D8).

Een laag inkomen uit arbeid blijkt eveneens geen garantie op woonzekerheid te bieden. Een kleine tegenslag kan dan voldoende zijn om opnieuw op straat te belanden.

Tijdelijke woonvormen aangeboden door organisaties worden door enkele deelnemers daarom als positief ervaren: een moeilijke maand leidt niet automatisch tot verlies van onderdak, in tegenstelling tot de private markt.

Wachlijsten

Het merendeel van de deelnemers benoemt de problematiek van wachtlijsten. De meesten plaatsten zich op meerdere lijsten: *'een paar dingen in gang steken, zaadjes planten, er kan maar iets van groeien'* (D21). Tegelijk geven ze aan weinig zicht te hebben op de status ervan. Eén deelnemer omschrijft de situatie als volgt:

Overal zijn er wachtlijsten . . . Er zijn plaatsen waar je terecht kunt, maar als je een jaar moet wachten, dan moet je zien dat je in dat jaar op straat leeft . . . het duurt allemaal veel te lang. En in die tijd, wanneer je het eigenlijk het hardst nodig hebt, heb je niks. (D13)

Sommige deelnemers vinden het belangrijk dat hulpverleners eerst een inschatting maken van de ernst van iemands situatie voordat diegene op een wachtlijst terechtkomt. Zo benadrukt een deelnemer met psychiatrische problemen dat niet iedereen in gelijke mate hulp nodig heeft, en dat mensen in de meest kwetsbare omstandigheden voorrang zouden moeten krijgen (D5).

Ook geven enkele deelnemers aan nood te hebben aan een aangepaste woonvorm, zoals een serviceflat. Zij vernamen echter dat de wachttijd daarvoor nog jaren kan duren, waardoor ze noodgedwongen in een nachtopvangcentrum verblijven.

Daarnaast leeft bij sommigen het gevoel van schaarste aan opvangmogelijkheden. Wie een kans krijgt maar die niet benut, ontnemt de kans van iemand anders waardoor die langer op de wachtlijst blijft staan.

Ten slotte wijst een deelnemer erop dat zijn dakloosheid rechtstreeks het gevolg is van de lange wachttijd en het ontbreken van alternatieven (D26).

Ervaringen van ongelijke behandeling

Verschillende deelnemers melden discriminatie op de huurmarkt, onder andere op basis van het feit dat ze een leefloon ontvangen, alleenstaand zijn, een migratieachtergrond hebben of een huisdier bezitten

Daarnaast uiten meerdere deelnemers hun onbegrip over het verschil in huisvesting tussen Oekraïense vluchtelingen en dakloze mensen. Zo wordt herhaaldelijk naar het containerdorp op Linkeroever verwezen, dat speciaal werd opgericht om oorlogsvluchtelingen op te vangen. Deelnemers stellen zich vragen bij het feit dat zo'n tijdelijke woonoplossing wel mogelijk bleek voor nieuwkomers, maar niet voor mensen die al langer dakloos zijn. Het afbreken van het containerdorp tijdens de wintermaanden, zonder het beschikbaar te stellen aan daklozen, versterkt bij sommige deelnemers het gevoel er niet toe te doen.

Ten slotte geven sommige deelnemers aan dat ook binnen de groep daklozen sprake is van ongelijke kansen, bijvoorbeeld wanneer nieuwkomers sneller toegang krijgen tot taalonderwijs of hulp.

Misinformatie

Bij meerdere deelnemers blijkt sprake van miscommunicatie of misinformatie. Enkele deelnemers geven aan te vertrouwen op informatie van peers, waarbij ervaringen worden gedeeld en ieder zijn eigen weg probeert te vinden: *'Het is gelijk een kunstwerk, iedereen steelt ergens en maakt er zijn eigen ratatouille van'* (D25). Op basis van de verkregen informatie wordt gehandeld, ook wanneer het onduidelijk is of die info wel accuraat of volledig is. Dit kan leiden tot het nemen van geen of foutieve stappen in het traject richting duurzame huisvesting. Zo meldde een zestigjarige deelnemer zich niet voor een sociale woning aan, omdat hij van een vriend heeft gehoord dat de huur daarvan zeer hoog zou zijn – meer dan de helft van zijn inkomen (D8).

Ook over de rol en mogelijkheden van hulpverlening lijkt in sommige gevallen sprake van misinformatie te zijn. Zo vertelt een vrouw dat een bepaalde nachtopvang volgens haar geen hulp rond huisvesting meer mag bieden *'omdat daar meestal toch alleen maar problemen van kwamen'* (D1).

Daarnaast geven meerdere deelnemers aan dat de verstrekte informatie soms ook tegenstrijdig of onvolledig is, waardoor niet altijd duidelijk is welke stappen ondernomen moeten worden. Een vrouw in de nachtopvang beschrijft dit als verwarrend:

Want het staat op internet dat je dakloos bent en je kan je aanmelden bij [naam sociaal verhuurkantoor]. Maar dan zeggen ze weer een andere regel. Dat je weer dat moet doen om daar ... helemaal verwarrend. Ik denk 'maar dat staat niet op internet'. Ja, dus dat is heel moeilijk. (D5)

Digitale kloof

Tot slot wordt de digitale kloof als een bijkomend obstakel ervaren. Sommige deelnemers geven aan dat een gsm en internet essentiële middelen zijn om toegang te krijgen tot opvang en hulpverlening, maar dat deze middelen niet voor iedereen beschikbaar zijn. Ook de zoektocht naar duurzame huisvesting verloopt grotendeels digitaal: *'En vroeger zag je 'te huur', dat zag je ophangen, maar dat is gedaan, dat is weg'* (D12).

Daarnaast wordt benadrukt dat digitale systemen niet voor iedereen toegankelijk zijn. Een man die op de wachtlijst voor een sociale woning staat, beschrijft zijn ervaring met de overstap naar een nieuw digitaal systeem:

Ik was er voor ingeschreven, maar ineens bepalen die 'ja dat moet nu online en ...'. Hoeveel mensen die dat zelf niet ... nog zo iets tegenwoordig alles digitaal. Hoeveel mensen zijn er digitaal ongeletterd. Oh ja, nu ne brief in de bus krijgen, oh nee, dat is tegenwoordig op de laptop of ... (D25)

5 Besluit

Centraal in deze masterproef stond de vraag: *Welke woonvormen en vormen van ondersteuning achten dak- en thuislozen in de stad Antwerpen als wenselijk en passend bij hun behoeften en situatie?*

Om deze hoofdvraag te beantwoorden, werden twee deelvragen onderzocht:

1. Wat is de visie van personen die dak- en thuisloos zijn op verschillende woonvormen en woonondersteuning?
2. Wat zijn de ervaringen van dak- en thuislozen in hun zoektocht naar een woonvorm?

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksresultaten in het licht van de bestaande literatuur besproken. Daarnaast worden de belangrijkste conclusies samengevat en wordt gereflecteerd op de sterktes en beperkingen van het onderzoek. Tot slot worden aanbevelingen voor beleid, praktijk en verder onderzoek geformuleerd.

5.1 Discussie

De bevindingen van dit onderzoek sluiten aan bij bestaande literatuur die dakloosheid beschrijft als een complex en multidimensionaal fenomeen, waarin structurele en individuele factoren nauw met elkaar verweven zijn (Batterham, 2019; Bircan et al., 2018; Mertens et al., 2024; Rukmana, 2020). In de Antwerpse context dragen barrières – zoals een tekort aan betaalbare huisvesting, lange wachtlijsten, beperkte toegang tot de arbeidsmarkt en een gefragmenteerd hulpverleningsaanbod – in belangrijke mate bij aan wooninstabiliteit. Daarnaast spelen ook individuele factoren, waaronder mentale gezondheidsproblemen, verslaving en een beperkt sociaal netwerk, een rol in het verloop van dak- en thuisloosheid. De wisselwerking tussen beide dimensies weerspiegelt zich ook in hoe de huidige woon- en opvangvormen worden ervaren.

Tekortkomingen in het bestaande woonaanbod vanuit het perspectief van woonnoden

De beschikbare woonvormen sluiten vaak onvoldoende aan bij de noden en verwachtingen van mensen in dak- en thuisloosheid. Deelnemers beschreven een gebrek aan stabiliteit, keuzevrijheid en duidelijke perspectieven. Daarnaast wezen zij op problemen zoals de moeilijke omstandigheden in opvangcentra (o.a. onveiligheid en gebrek aan privacy), het tekort aan aangepaste opvang en de beperkingen van trajecten met verplichte voorwaarden. Deze bevindingen sluiten aan bij de bestaande literatuur. Zo beschrijven Paradise en collega's (2023) hoe personen in een situatie van dakloosheid de reguliere opvang als onveilig, onpersoonlijk en ontoegankelijk ervaren. Smith en collega's (2021) wijzen op het risico van mismatches tussen beleid en noden wanneer mensen met ervaring van dakloosheid onvoldoende betrokken worden in besluitvorming. Catthoor en collega's (2024) signaleren een systematisch tekort aan aangepaste woonvormen in de geestelijke gezondheidszorg, waardoor dakloze mensen met een psychiatrische kwetsbaarheid langer in opname blijven dan nodig. Tsemberis en collega's (2004) bekritisieren bovendien trajecten die toegang tot huisvesting afhankelijk maken van voorwaarden zoals behandeling of abstinentie en tonen aan dat onvoorwaardelijke toegang tot huisvesting via Housing First tot meer woonstabiliteit leidt, zonder negatieve gevolgen op middelengebruik of psychisch functioneren.

Ook Vlaamse studies benadrukken het belang van flexibele en op maat afgestemde woonoplossingen die aansluiten bij de specifieke behoeften van mensen (Mathys et al., 2021; Van Gucht et al., 2023). Wat als 'passend' wordt ervaren, verschilt per persoon en situatie. Oudere deelnemers waren bijvoorbeeld op zoek naar een aangepaste woonvorm zoals een serviceflat, terwijl mensen met kinderen vooral een plek zoeken waar ze als gezin kunnen samenleven.

Jongvolwassenen gaven dan weer aan nood te hebben aan een plek waar ze zelfstandig kunnen leren wonen, zonder voortdurend toezicht.

Deelnemers formuleerden ook duidelijke voorwaarden waaraan een voor hen geschikte woonvorm moet voldoen. Duurzaamheid en stabiliteit bleken belangrijk. Een tijdelijke woonoplossing wordt enkel als zinvol ervaren wanneer die een duidelijke en haalbare opstap vormt naar een eigen woonst en ze voldoende lang kan duren. Ook criteria zoals privacy, fysieke en mentale veiligheid, autonomie en de bereikbaarheid met het openbaar vervoer spelen een belangrijke rol. Deze elementen komen eveneens naar voren in het werk van Smith en collega's (2021). Daarnaast benadrukten deelnemers het belang van een eigen plek waar men tot rust kan komen, zich kan terugtrekken en zelf keuzes kan maken over het dagelijkse leven. Woonvormen met rigide regels, gedeelde kamers of onduidelijke situaties worden als bijzonder belastend ervaren. Deze ervaringen sluiten aan bij eerdere bevindingen (Paradise et al., 2023; Smith et al., 2021), waarin een gebrek aan autonomie, stabiliteit en zeggenschap binnen opvangstructuren bijdraagt aan verhoogde stress en een lagere levenskwaliteit.

Tegelijkertijd blijkt uit de interviews dat 'wonen' niet voor iedereen hetzelfde betekent. Sommige deelnemers gaven aan dat het idee van een 'vaste woonst' niet noodzakelijk veiligheid of rust biedt, maar ook gepaard kan gaan met stress, eenzaamheid of de angst om opnieuw dakloos te worden. Fleury en collega's (2021) benadrukken dat permanente huisvesting weliswaar basisbehoeften kan vervullen, maar niet automatisch leidt tot psychisch welzijn of sociale integratie. Enkele deelnemers gaven bovendien aan dat zij zich niet thuis voelen in reguliere woonvormen. Zij pleitten voor alternatieve vormen zoals leven in een tent of camionette, waarbij autonomie en eigen ritme centraal staan. Dit onderstreept het belang van een divers woonaanbod dat ook ruimte laat voor niet-conventionele levensstijlen.

Ondersteuningsbehoeften en ervaringen met begeleiding

Deelnemers benadrukten dat niet alleen de fysieke woonomgeving, maar ook het soort en de kwaliteit van ondersteuning bepalend is voor hun woonervaring. Daarbij gaat het niet enkel om financiële of administratieve hulp, maar ook om psychosociale begeleiding, motivatie en nabijheid. Begeleiding wordt als waardevol ervaren wanneer er sprake is van vertrouwen en beschikbaarheid op cruciale momenten. Dit sluit aan bij het principe van *consumer-driven* begeleiding (Tsemberis & Henwood, 2016), waarbij de persoon zelf richting geeft aan het ondersteuningsproces en hulpverlening enkel ingrijpt op expliciete vraag of bij acute risico's. Deze benadering vertrekt vanuit de overtuiging dat mensen pas tot herstel komen wanneer zij zelf controle en keuzevrijheid ervaren.

Housing First in de Antwerpse context: principes en beperkingen

Een model dat deze principes concreet probeert te vertalen, is Housing First. Het idee dat huisvesting een recht is – geen beloning – werd door de meeste deelnemers onderschreven. Dit sluit aan bij bevindingen uit de internationale literatuur (Pleace, 2016; Tsemberis & Henwood, 2016), waarin wordt gepleit voor het loskoppelen van hulpverlening en huisvesting, en het erkennen van wonen als basisvoorwaarde voor herstel en re-integratie. In Antwerpen blijft de implementatie van Housing First (led)-trajecten voorlopig beperkt (CAW, z.d.).

Pleidooi voor maatwerk en participatie

De resultaten ondersteunen het belang van maatwerk: woonvormen en begeleidingstrajecten moeten afgestemd zijn op de leefwereld, voorkeuren en mogelijkheden van de persoon zelf. De ervaringen van deelnemers maken duidelijk dat hun perspectieven waardevol zijn bij het ontwikkelen van duurzame oplossingen. Dit bevestigt de nood aan een empathische en responsieve hulpverlening, waarin lived experience – zoals beschreven door McIntosh & Wright (2019) – niet louter een bron van informatie is, maar ook richtinggevend wordt voor de praktijk.

5.2 Conclusie

Dak- en thuisloze personen in Antwerpen hebben uiteenlopende ervaringen met én verwachtingen over verschillende woonvormen en begeleidingsmodellen. Deelnemers benadrukten dat ze huisvesting niet als einddoel zien, maar als noodzakelijke basis om bepaalde levensdomeinen zoals gezondheid, werk, relaties en welzijn opnieuw vorm te geven. Duurzame en betaalbare huisvesting wordt gezien als een fundamentele voorwaarde voor herstel en perspectief. Woonoplossingen met ruimte voor autonomie, rust en persoonlijke invulling genieten de voorkeur boven opvangvormen die gekenmerkt worden door strikte regels of een tijdelijk karakter. Ook ondersteuning wordt vooral gewaardeerd wanneer die flexibel en aanklappend is, afgestemd op de persoon en tegemoet komt aan praktische én emotionele noden. Het Housing First-principe met onvoorwaardelijke toegang tot huisvesting en vrijwillige begeleiding sluit sterk aan bij deze visie. Tegelijkertijd worden drempels zichtbaar die de realisatie van dit model in de praktijk bemoeilijken.

De zoektocht naar huisvesting werd vaak als uitputtend omschreven. Zoals eerder beschreven, botsen veel deelnemers op verschillende obstakels zoals het tekort aan betaalbare woningen, financiële en digitale uitsluiting en discriminatie.

Daarbovenop komt het gevoel van afhankelijkheid van hulpverleners, het gebrek aan transparantie in procedures en de lange wachtlijsten. Deze factoren zorgen voor stress, onzekerheid en bemoeilijken de toegang tot stabiele huisvesting. Deelnemers vroegen om meer duidelijkheid binnen hulpverleningstrajecten en om een benadering die vertrekt vanuit vertrouwen en wederzijds respect.

Samenvattend toont dit onderzoek aan dat de woon- en ondersteuningsnoden van dak- en thuisloze personen zowel complex als divers zijn, maar dat deze variatie net waardevolle aanknopingspunten voor een beleid op maat biedt. Er is nood aan een koerswijziging waarbij wonen als mensenrecht centraal staat en de deelname van mensen met *lived experience* een uitgangspunt vormt. Keuzevrijheid, maatwerk en inspraak van de doelgroep zijn sleutelprincipes voor zowel beleid als praktijk. Een integrale aanpak vergt dan ook een woonbeleid dat flexibel is, inspeelt op individuele trajecten en vertrekt vanuit de ervaringen van de mensen om wie het gaat – en dus verder durft te kijken dan de klassieke woonladdermodellen, die in de praktijk niet altijd bij individuele trajecten aansluiten.

5.3 Sterktes en beperkingen van het onderzoek

Een belangrijke sterkte van dit onderzoek is de samenstelling van de steekproef. De deelnemersgroep vertoont een representatieve spreiding qua geslacht en leeftijd. De verhouding tussen mannen en vrouwen, en tussen verschillende leeftijdsgroepen benadert de verhoudingen binnen de bredere doelgroep van dak- en thuisloze personen in Antwerpen zoals in kaart gebracht door de lokale tellingen (Koning Boudewijnstichting, 2024). Bij de selectie werd bovendien gestreefd naar het includeren van zoveel mogelijk categorieën uit de ETHOS-light typologie, waaronder personen in nachtopvang, tijdelijke woonvormen, bij familie of vrienden (sofasurfen), met eerdere ervaring van leven op straat en verblijf in niet-conventionele ruimtes.

Hoewel het onderzoek waardevolle inzichten oplevert in de woon- en ondersteuningsnoden van dak- en thuisloze personen in Antwerpen, zijn er enkele beperkingen waarmee rekening moet worden gehouden. Deelnemers zijn gerekruteerd via hulpverleners en organisaties, waardoor personen die zich volledig buiten het hulpverleningstraject bevinden ondervertegenwoordigd zijn. Ook ontbreken buitenslapers (ETHOS-light categorie 1) in de steekproef. Dit heeft deels te maken met het feit dat de dataverzameling plaatsvond tijdens de wintermaanden, waarin meer mensen gebruikmaakten van nachtopvang. Wel werden in dit onderzoek verschillende deelnemers geïnccludeerd die in het verleden uitgebreide ervaring hadden met buitenslapen, waardoor dit perspectief toch gedeeltelijk werd meegenomen.

Een bijkomende beperking betreft de taalvaardigheid van sommige deelnemers. Enkele gesprekken werden in het Engels gevoerd, dat niet de moedertaal was van zowel de interviewer als de geïnterviewde. Dit kan mogelijks tot interpretatiefouten hebben geleid.

Tot slot werd gekozen om enkel personen met een wettig verblijf te includeren. Hoewel deze afbakening methodologisch verdedigbaar is, sluit dit een deel van de daklozenpopulatie uit die in hoge mate met woononzekerheid en structurele uitsluiting te maken krijgt. Hun noden blijven in dit onderzoek buiten beschouwing.

5.4 Aanbevelingen

Aanbevelingen voor beleid

De resultaten tonen aan dat het Housing First-principe breed wordt gedragen binnen de doelgroep. Het realiseren van structureel ingebedde Housing First-initiatieven met voldoende betaalbare en kwaliteitsvolle woningen én begeleiding op maat, moet dan ook een prioritair beleidsdoel zijn. Tegelijk dienen beleidskeuzes ruimte te laten voor diverse woonvormen, inclusief alternatieve of niet-conventionele woonstijlen zoals leven in een tent of voertuig. Ook deze vormen van wonen kunnen bijdragen aan herstel en stabiliteit, op voorwaarde dat ze vrijwillig zijn.

Daarnaast moet er werk worden gemaakt van maatregelen die het leven tijdens periodes van dakloosheid menswaardiger maken. Noodvoorzieningen zoals meer openbare toiletten, voldoende bedden in de nachtopvang, veilige opvang voor koppels, beschutting bij slecht weer en meer laagdrempelige dagopvang moeten prioriteit krijgen.

Daarnaast is het belangrijk om mensen met *lived experience* structureel te betrekken bij beleidsontwikkeling. Hun inbreng leidt tot meer gedragen maatregelen en bevordert de legitimiteit van beleid.

Tot slot dient er blijvende aandacht te zijn voor preventieve maatregelen die instroom in dakloosheid kunnen vermijden. Preventiestrategieën worden echter geconfronteerd met de uitdaging dat dakloosheid een relatief zeldzame gebeurtenis is en moeilijk te voorspellen valt (Khadduri, 2016). Toch blijft het van belang om in te zetten op vroege signalering, het voorkomen van uithuiszettingen en het versterken van sociale vangnetten.

Aanbevelingen voor de praktijk

Voor hulpverleners en organisaties is het essentieel om begeleidingstrajecten af te stemmen op het ritme en de wensen van de persoon. Niet iedereen voelt zich thuis in reguliere woonvormen, en ondersteuning moet inspelen op diverse woonbehoeften.

Hulp tijdens de zoektocht naar een woonst speelt eveneens een belangrijke rol. Veel dak- en thuisloze personen ervaren moeilijkheden bij het vinden van een woning door complexe procedures en lange wachttijden. Hulpverleners kunnen ondersteuning bieden bij het invullen van aanvraagformulieren, het opvolgen van inschrijvingen en het bemiddelen met verhuurders. Het bieden van administratieve ondersteuning en het wegwijs maken in het woningaanbod kan het proces verlichten.

Eens een woonst is gevonden, is het van belang dat de begeleiding op maat en vrijwillig is. Woonbegeleiding mag niet standaard of dwingend zijn, maar moet de keuzevrijheid van de persoon respecteren. Woonbegeleiding moet gericht zijn op het versterken van woonvaardigheden, zowel praktisch (bijvoorbeeld budgetbeheer) als psychosociaal (zoals omgaan met eenzaamheid). Nabijheid en flexibele ondersteuning, zoals huisbezoeken en laagdrempelige contactmomenten, zijn hierbij belangrijk. Een krachtgerichte benadering, waarin de mogelijkheden van de persoon centraal staan, vergroot de kans op een succesvol woontraject. Ook het versterken van informele en professionele netwerken draagt bij aan duurzame ondersteuning.

Tot slot is het belangrijk om de drempel naar basisvoorzieningen zo laag mogelijk te houden. Praktische diensten zoals douches, maaltijden of kleding wassen mogen niet afhankelijk zijn van het aanvaarden van begeleiding. Dergelijke voorzieningen dragen bij aan gezondheid, rust en een gevoel van eigenwaarde – ook wanneer duurzame huisvesting nog niet in zicht is.

Aanbevelingen voor verder onderzoek

Er is nood aan praktijkgericht onderzoek naar hoe begeleidingstrajecten binnen tijdelijke woonvormen beter kunnen aansluiten bij de noden van bewoners. Daarbij verdient ook de overgang naar zelfstandig wonen bijzondere aandacht: onder welke voorwaarden is die overgang duurzaam en veilig?

6 Bibliografie

- Aubry, T., Nelson, G., & Tsemberis, S. (2015). Housing First for People With Severe Mental Illness Who Are Homeless: A Review of the Research and Findings From the At Home–Chez soi Demonstration Project. *Canadian Journal of Psychiatry, 60*(11), 467-474.
- Batterham, D. (2019). Defining “At-risk of Homelessness”: Re-connecting Causes, Mechanisms and Risk. *Housing, Theory and Society, 36*(1), 1-24. <https://doi.org/10.1080/14036096.2017.1408678>
- Baxter, A. J., Tweed, E. J., Katikireddi, S. V., & Thomson, H. (2019). Effects of Housing First approaches on health and well-being of adults who are homeless or at risk of homelessness: Systematic review and meta-analysis of randomised controlled trials. *Journal of Epidemiology and Community Health, 73*(5), 379-387. <https://doi.org/10.1136/jech-2018-210981>
- Beschut wonen Antwerpen,. (z.d.). *Beschut wonen*. Geraadpleegd 3 maart 2025, van <https://beschutwonenantwerpen.be/beschut-wonen/>
- Beschut Wonen Min. (z.d.). *Doel beschut wonen*. Geraadpleegd 3 maart 2025, van <https://beschutwonenmin.be/doel-adhv-woonvormen/>
- Bircan, T., Schockaert, I., & Nicaise, I. (2018). More Than a Roof: A Statistical Profile of Homeless People in Belgium. *European Journal of Homelessness, 12*(2), 35-57.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Busch-Geertsema, V. (2010). Defining and Measuring Homelessness. In E. O’Sullivan, V. Busch-Geertsema, D. Quilgars, & N. Pleace (Red.), *Homelessness Research in Europe* (pp. 19-41). FEANTSA. <https://www.feantsaresearch.org/download/full-pdf7911858974750407904.pdf>
- Busch-Geertsema, V. (2013). *Housing First Europe: Final Report*. European Union Programme for Employment and Social Solidarity.
- Busch-Geertsema, V., Johnson, G., & O’Sullivan, E. (2024). Defining homelessness. In G. Johnson, D. Culhane, S. Fitzpatrick, S. Metraux, & E. O’Sullivan (Red.), *Research Handbook on Homelessness* (pp. 12-22). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781800883413.00010>

- Catthoor, K., Van Den Broeck, K., Hage, M., Van Suetendael, L., Wuyts, Y., Van Isterdael, G., & De Hert, M. (2024a). Homelessness and housing problems in admitted psychiatric patients in Flanders, Belgium. *Frontiers in Public Health*, *12*, 1392558. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1392558>
- Catthoor, K., Van Den Broeck, K., Hage, M., Van Suetendael, L., Wuyts, Y., Van Isterdael, G., & De Hert, M. (2024b). Homelessness and housing problems in admitted psychiatric patients in Flanders, Belgium. *Frontiers in Public Health*, *12*, 1392558. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1392558>
- CAW,. (z.d.-a). *Hoe aanmelden*. Geraadpleegd 15 oktober 2024, van <https://www.caw.be/voor-professionals/hoe-doorverwijzen/antwerpen/dispatch-voor-dak-en-thuislozen/>
- CAW,. (z.d.-b). *Opvang*. CAW. Geraadpleegd 3 maart 2025, van <https://www.caw.be/hoe-wij-helpen/opvang/>
- De Oliveira, B. (2018). On the news today: Challenging homelessness through participatory action research. *Housing, Care and Support*, *21*(1), 13-25. <https://doi.org/10.1108/HCS-01-2018-0002>
- Deleu, H., Schrooten, M., & Hermans, K. (2023). Hidden Homelessness: A Scoping Review and Avenues for Further Inquiry. *Social Policy and Society*, *22*(2), 282-298. <https://doi.org/10.1017/S1474746421000476>
- Demaerschalk, E., Mertens, N., & Hermans, K. (2024). *Telling dak- en thuisloosheid Antwerpen*. LUCAS KU Leuven.
- Dokters van de Wereld,. (z.d.). *Onze herstelopvang voor dakloze mensen*. Geraadpleegd 3 maart 2025, van <https://dokterstvanderwereld.be/nieuws-publicaties/de-antwerpse-herstelopvang-een-rusthaven-voor-zieke-en-verzwakte-daklozen>
- Farkas, K. J., Romaniuk, J. R., & Baranowski, M. (2024). Beyond Housing First: Rethinking neoliberal policies impacting homelessness. *Journal of Public Health Policy*. <https://doi.org/10.1057/s41271-024-00537-7>

- FEANTSA. (2005). *ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion*.
<https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion?bcParent=27>
- Fleury, M.-J., Grenier, G., Sabetti, J., Bertrand, K., Clément, M., & Brochu, S. (2021). Met and unmet needs of homeless individuals at different stages of housing reintegration: A mixed-method investigation. *PLOS ONE*, *16*(1), e0245088. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0245088>
- Grainger, G. L. (2022). Housing First is Not Enough. *Contexts*, *21*(2), 66-69. <https://doi.org/10.1177/15365042221107667>
- Gulcur, L., Stefancic, A., Shinn, M., Tsemberis, S., & Fischer, S. N. (2003). Housing, hospitalization, and cost outcomes for homeless individuals with psychiatric disabilities participating in continuum of care and housing first programmes. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, *13*(2), 171-186. <https://doi.org/10.1002/casp.723>
- Housing First Europe HUB,. (2025). *Housing First: Belgium*.
<https://housingfirsteurope.eu/country/belgium/#:~:text=The%20Housing%20First%20model%20has%20been%20tested%20since,up%20and%20running%20all%20around%20Belgium%20in%202022.>
- Kadans*. (z.d.). <https://www.antwerpen.be/product/kadans-ketenaanpak-dak-en-thuislozen>
- Kerman, N., Polillo, A., Bardwell, G., Gran-Ruaz, S., Savage, C., Felteau, C., & Tsemberis, S. (2021). Harm reduction outcomes and practices in Housing First: A mixed-methods systematic review. *Drug and Alcohol Dependence*, *228*, 109052. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2021.109052>
- Khadduri, J. (2016). Systems for Homelessness and Housing Assistance. In D. W. Burnes & D. L. DiLeo (Red.), *Ending Homelessness* (pp. 101-120). Lynne Rienner Publishers. <https://doi.org/10.1515/9781685854546-009>
- Kohut, C., & Patterson, M. (2022). Being homeless at the “End” of homelessness navigating the symbolic and social boundaries of housing first. *Canadian Review of Sociology/Revue Canadienne de Sociologie*, *59*(1), 59-75. <https://doi.org/10.1111/cars.12369>

- Koning Boudewijnstichting. (2024). *Dak- en thuisloosheid—Globaal Rapport 2023*. Koning Boudewijnstichting. <https://kbs-frb.be/nl/telling-dak-en-thuisloosheid-globaal-rapport-2023>
- Latimer, E. A., Rabouin, D., Cao, Z., Ly, A., Powell, G., Adair, C. E., Sareen, J., Somers, J. M., Stergiopoulos, V., Pinto, A. D., Moodie, E. E. M., Veldhuizen, S. R., & for the At Home/Chez Soi Investigators. (2019). Cost-effectiveness of Housing First Intervention With Intensive Case Management Compared With Treatment as Usual for Homeless Adults With Mental Illness: Secondary Analysis of a Randomized Clinical Trial. *JAMA Network Open*, 2(8), e199782. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2019.9782>
- Loubière, S., Lemoine, C., Boucekine, M., Boyer, L., Girard, V., Tinland, A., Auquier, P., & for the French Housing First Study Group. (2022). Housing First for homeless people with severe mental illness: Extended 4-year follow-up and analysis of recovery and housing stability from the randomized *Un Chez Soi d'Abord* trial. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, 31, e14. <https://doi.org/10.1017/S2045796022000026>
- Mathys, E., Van Steenlandt, A., Raeymaeckers, P., & Driessens, K. (2021). *Sociale impactmeting: Een evaluatieonderzoek naar werkzame principes van woonbegeleidingsdiensten in Antwerpen*. Universiteit Antwerpen; Karel de Grote Hogeschool; AP Hogeschool Antwerpen.
- Mcintosh, I., & Wright, S. (2019). Exploring what the Notion of 'Lived Experience' Offers for Social Policy Analysis. *Journal of Social Policy*, 48(03), 449-467. <https://doi.org/10.1017/S0047279418000570>
- Mertens, N., Demaerschalk, E., De Moor, N., Wagener, M., & Hermans, K. (2024). *Dak-en thuisloosheid. Mentale gezondheid en verslavingsproblematiek*. LUCAS KU Leuven.
- Namian, D. (2022). Homemaking among the 'chronically homeless': A critical policy ethnography of Housing First. *Housing Studies*, 37(2), 332-349. <https://doi.org/10.1080/02673037.2021.2009777>
- Paradise, R. K., Desmarais, J., O'Malley, S. E., Hoyos-Cespedes, A., Nurani, A., Walley, A. Y., Clarke, J., Taylor, S., Dooley, D., Bazzi, A. R., & Kimmel, S. D. (2023). Perspectives and recommendations

- of opioid overdose survivors experiencing unsheltered homelessness on housing, overdose, and substance use treatment in Boston, MA. *International Journal of Drug Policy*, 119, 104127. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2023.104127>
- Pleace, N. (2016). *Housing First Guide Europe*. University of York. https://housingfirsteurope.eu/wp-content/uploads/2021/12/HFG_guide-en.pdf
- Pleace, N., & Bretherton, J. (2013, december). *The Case for Housing First in the European Union: A Critical Evaluation of Concerns about Effectiveness*. 7(2), 21-46.
- POD Maatschappelijke integratie,. (z.d.-a). *Housing first*. Geraadpleegd 3 april 2025, van <https://www.mi-is.be/nl/themas/aanpak-van-dak-en-thuisloosheid/housing-first/op-het-terrein>
- POD Maatschappelijke integratie,. (z.d.-b). *Wat is de definitie van een dakloze?* Geraadpleegd 3 januari 2025, van <https://www.mi-is.be/nl/faq/wat-de-definitie-van-een-dakloze>
- Robben, L.-L. (2024). *Including the excluded Towards a better understanding of access to social rights for people experiencing homelessness in Belgium* [PhD dissertation, KU Leuven]. <https://www.researchgate.net/publication/385144880>
- Rukmana, D. (2020). The Causes of Homelessness and the Characteristics Associated With High Risk of Homelessness: A Review of Intercity and Intracity Homelessness Data. *Housing Policy Debate*, 30(2), 291-308. <https://doi.org/10.1080/10511482.2019.1684334>
- Smith, E., Moore, P., & Canham, S. (2021). Examining the needs of persons experiencing homelessness: Bringing the voice of lived experience to policy priorities. *International Journal on Homelessness*, 1(1), 14-31. <https://doi.org/10.5206/ijoh.2021.1.13651>
- Sociale Kaart,. (z.d.). *Woonmogelijkheden ouderen*. Geraadpleegd 3 maart 2025, van <https://www.desocialekaart.be/>
- Stadler, S. L., & Collins, D. (2021). Assessing Housing First programs from a right to housing perspective. *Housing Studies*, 38(9), 1719-1739. <https://doi.org/10.1080/02673037.2021.1982873>

- Sullivan, A. A. (2023). What Does it Mean to be Homeless? How Definitions Affect Homelessness Policy. *Urban Affairs Review*, 59(3), 728-758. <https://doi.org/10.1177/10780874221095185>
- Swaelens, F., Clette, E., Simon, C., De Bolle, G., & Leiva-Ovalle, F. (2024). *Focus nr. 36: Dak- en thuisloosheid* (36). POD Maatschappelijke Integratie. <https://www.mi-is.be/nl/studies-publicaties-statistieken/focus-nr36-dakloosheid-en-thuisloosheid>
- The Housing First Europe Hub,. (z.d.). *Finland*. Geraadpleegd 19 september 2024, van <https://housingfirsteurope.eu/country/finland/>
- Tsemberis, S., Gulcur, L., & Nakae, M. (2004). Housing First, Consumer Choice, and Harm Reduction for Homeless Individuals With a Dual Diagnosis. *American Journal of Public Health*, 94(4), 651-656. <https://doi.org/10.2105/AJPH.94.4.651>
- Tsemberis, S., & Henwood, B. F. (2016). A Housing First Approach. In D. W. Burnes & D. L. DiLeo (Red.), *Ending Homelessness* (pp. 67-82). Lynne Rienner Publishers. <https://doi.org/10.1515/9781685854546-007>
- Van Gucht, J., Deleu, H., Cools, P., & Raeymaeckers, P. (2023). *KADANS Wonen: Balanceren tussen zorg, discipline | het versterken van bewoners*. AP Hogeschool, KdG Hogeschool, Universiteit Antwerpen.
- Vlaamse overheid,. (z.d.). *Tellingen dak- en thuisloosheid: Wie tellen we?* Geraadpleegd 20 februari 2025, van <https://www.vlaanderen.be/gezondheid-en-welzijn/armoede/armoedebestrijding-in-vlaanderen/tellingen-dak-en-thuisloosheid>
- Woonhaven Antwerpen. (z.d.). *Mag ik een sociale woning huren*. Geraadpleegd 3 maart 2025, van <https://woonhaven.be/ik-wil-huren/mag-ik-een-sociale-woning-huren/>
- Y-Säätiö,. (z.d.). *Home for all*. Geraadpleegd 19 september 2024, van <https://ysaatio.fi/en/>

Bijlage A

Tabel A1

ETHOS-typologie van thuisloosheid en sociale uitsluiting

	Operationele categorie	Leefsituatie	Definitie
Conceptuele categorie	DAKLOOS	1 In openbare ruimte leven (geen vaste verblijfplaats)	1.1 Openbare ruimte of open lucht Leven op de straat en in openbare ruimte, zonder vaste verblijfplaats.
		2 Mensen in nachtopvang	2.1 Laagdrempelige opvang (direct toegankelijk) Mensen zonder vaste verblijfplaats die gebruik maken van de nachtopvang, laagdrempelige opvang, korte duur
	THUISLOOS	3 Mensen in opvang voor thuislozen	3.1 Opvangcentrum halflange termijn Opvang voor kortdurend verblijf
			3.2 Tijdelijke huisvesting Tijdelijke huisvesting (geen vastgestelde tijdslimiet)
			3.3 Huisvesting als overbruggingsperiode Tijdelijke huisvesting (vastgestelde overbruggingsperiode) bv. OCMW
		4 Mensen in vrouwenopvang	4.1 Vluchthuizen Vrouwenopvang Opvang voor vrouwen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld
		5 Mensen in opvang voor asielzoekers en immigranten	5.1 Asielzoekerscentrum Gesloten asielcentra of tijdelijke opvang door hun verblijfsstatus
			5.2 Pension voor seizoensarbeiders
	6 Mensen die binnenkort uit een instelling komen	6.1 Penitentiaire inrichting Geen huisvesting beschikbaar vóór vrijlating	
		6.2 Medische instellingen (inclusief afkickcentra, psychiatrische ziekenhuizen) Geen huisvesting beschikbaar vóór vrijlating	
		6.3 Jeugdinstellingen Blijven langer door gebrek aan huisvesting	
	7 Begeleid wonen	7.1 Zorgwonen voor oudere daklozen Begeleid wonen voor ouderen in groepswoning	
		7.2 Begeleid wonen voor mensen die dakloos zijn geweest Begeleid wonen voor individuen	
INSTABIELE HUISVESTING	8 Mensen zonder een huurcontract	8.1 Tijdelijk bij familie of vrienden Leven in tijdelijk conventionele huisvesting bij familie of vrienden (niet uit vrije keuze)	
		8.2 Zonder formeel huurcontract Gebruiken van een woning zonder formeel huurcontract (niet kraken)	
		8.3 Illegale bezetting van terrein Bezetten van terrein zonder wettelijke rechten	
	9 Mensen die uit hun huis worden gezet	9.1 Uitgevoerd dwangbevel (huurhuis) Wanneer procedures voor uithuiszetting in gang gezet zijn	
9.2 Terugname bevel (koophuis) Wanneer de hypotheekverstrekker het huis in beslag mag nemen wegens niet aflossing woningkrediet			
10 Mensen die leven onder dreiging van huiselijk/familiaal geweld	10.1 Gemeld bij politie Wanneer de politie actie onderneemt om veiligheid voor slachtoffers van huiselijk geweld te garanderen		
ONTOEREIKENDE HUISVESTING	11 Mensen in tijdelijke / niet conventionele woningen	11.1 Camper / caravan Niet bedoeld als standaard woonplaats (bv. Roma, zigeuners, woonwagenbewoners, campingbewoners)	
		11.2 Niet conventionele woonruimte Tijdelijke schuilplaats (kraken)	
		11.3 Tijdelijke aard Illegale bezetting van een terrein/gebouw (kraken)	
	12 Mensen in ongeschikte huisvesting	12.1 Woning ongeschikt voor bewoning Woonruimte die ongeschikt is verklaard voor bewoning	
	13 Mensen die wonen in een extreem overbevolkt gebouw	13.1 Hoogste nationale norm van overbevolking Bepaald als het overschrijden van de nationale of regionale dichtheidsnorm voor oppervlakte of bruikbare kamers, huisjesmelkerij	

Opmerking. Overgenomen uit FEANTSA (2005). ETHOS – Europese Typologie van dakloosheid en sociale uitsluiting.

<https://www.feantsa.org/download/ben12547081481727275985.pdf>

Bijlage B

Tabel B1

Kenmerken van de deelnemers

D	Geslacht	Leeftijd	Burgerlijke staat	Kind (eren)	Inkomen	Oorzaak dakloosheid	Verblijfplaats	Duur laatste periode dakloosheid
1	V	40	In relatie	X	Werkloosheidsuitkering	Relatieproblemen	Nachtopvang	1-5 jaar
2	M	38	In relatie		Werkloosheidsuitkering	Renovatie huurwoning	Nachtopvang	1-5 jaar
3	V	58	Gehuwd		Leefloon	Uithuiszetting: huurschuld	Nachtopvang	< 1 jaar
4	M	56	Gehuwd		Ziekte-uitkering	Uithuiszetting: huurschuld	Nachtopvang	< 1 jaar
5	V	35	Alleenstaand		Onbekend	Ontslag uit zorgvoorziening	Nachtopvang	< 1 jaar
6	M	33	Gescheiden	X	Leefloon	Relatieproblemen	Nachtopvang	1-5 jaar
7	M	54	Alleenstaand	X	Onbekend	Uithuiszetting: huurschuld	Nachtopvang	1-5 jaar
8	M	67	Alleenstaand		Pensioen	Uithuiszetting: huurschuld	Nachtopvang	< 1 jaar
9	M	66	Gescheiden	X	Leefloon	Renovatie huurwoning	Herstelopvang	Onbekend
10	V	46	In relatie	X	Invaliditeit	Relatieproblemen	Sofasurfen	> 10 jaar
11	M	33	Alleenstaand		FOD sociale zekerheid	Uithuiszetting: huurschuld	Eigen woonst	1-5 jaar
12	V	62	Alleenstaand		Loon + ziekte-uitkering	Verlies eigen woning	Nachtopvang	< 1 jaar
13	M	35	Alleenstaand		Leefloon	Familiale problemen	Tijdelijk wonen	1-5 jaar
14	M	59	Alleenstaand		Werkloosheidsuitkering	Uithuiszetting: huurschuld	Nachtopvang	< 1 jaar
15	M	27	Alleenstaand		FOD sociale zekerheid	Interneringsmaatregel	Beschut wonen	< 1 jaar
16	M	39	Alleenstaand		Onbekend	Drugverslaving	Psychiatrie	> 10 jaar
17	M	57	Alleenstaand		Loon + OCMW steun	Alcoholverslaving/ illegaal verblijf	Eigen woonst	5-10 jaar
18	M	47	Alleenstaand	X	Leefloon	Uithuiszetting: overlast	Sofasurfen	> 10 jaar
19	M	49	Gescheiden	X	Leefloon	Geen inkomen	Nachtopvang	< 1 jaar
20	M	44	Alleenstaand		Werkloosheidsuitkering	Relatieproblemen	Tijdelijk wonen	> 10 jaar
21	M	39	Alleenstaand	X	Onbekend	Drugverslaving	Tijdelijk wonen	1-5 jaar
22	V	23	In relatie	X	Onbekend	Drugverslaving	Tijdelijk wonen	Onbekend
23	V	22	In relatie		Leefloon	Verlies tijdelijke woning	Tijdelijk wonen	< 1 jaar
24	M	22	In relatie		Leefloon	Verlies tijdelijke woning	Tijdelijk wonen	< 1 jaar
25	M	53	Alleenstaand		Leefloon	Eigen keuze	Eigen woonst	> 10 jaar
26	M	21	Alleenstaand		Onbekend	Wachlijst versnelde toewijs	Sofasurfen	< 1 jaar

Bijlage C

Topiclijst interviews

Inleiding	<ul style="list-style-type: none"> - Voorstelling van de interviewer: werkstudent aan UA, opleiding master sociaal werk. - Doel van het onderzoek toelichten: masterproef binnen een ruimer doctoraatsonderzoek. Het onderzoek richt zich op de woonnoden van mensen die dakloos zijn in Antwerpen. - Belang van de visie van de persoon (lived experience): de vragen zullen gaan over persoonlijke ervaringen en ideeën. - Resultaten: zullen worden beschreven in een masterproef en worden opgenomen in het doctoraatsonderzoek
Audio en ethiek	<ul style="list-style-type: none"> - Toestemming vragen voor audio-opname. - Verduidelijking over de verwerking van de gegevens: de opnames dienen enkel voor dit onderzoeksproject, worden uitgeschreven door de onderzoeker en daarna verwijderd. - Persoonlijke data worden gecodeerd en gepseudonimiseerd. Namen of contactgegevens worden nooit gebruikt. - Verwijzing naar het toestemmingsformulier + laten ondertekenen. - Informeren dat het gesprek op elk moment kan worden stopgezet of gepauzeerd. - Vrijblijvendheid van antwoorden benadrukken.
Dakloosheid	<ul style="list-style-type: none"> - Zou je iets kunnen vertellen over hoe je dakloos bent geworden? - Hoe lang bent je al dakloos? - Waar overnacht je meestal? - In welke woonvormen hebt je al gewoond? - Wat zijn jouw ervaringen met dak- en thuisloosheid? - Welke impact heeft dakloosheid op jouw mentaal welzijn en lichamelijke gezondheid?
Woonvormen	<ul style="list-style-type: none"> - Heb je een idee welke woonvormen er zoal zijn? - Vind je het goed dat er verschillende vormen zijn? - Waar zou je zelf het liefst wonen? - Afhankelijk van de input: denken mensen dat er nood is aan alternatieve woonvormen (bijv. containerwoningen)? - Wat betekent wonen voor jou? Wat maakt van een huis een thuis?
Woonladder – HF	<ul style="list-style-type: none"> - Heb je zicht op woonbegeleidingsmodellen zoals het woonladdermodel en HF? - Begeleiding-wonen: vind je dat (voor sommige mensen) verplichte begeleiding op woonst nodig is? Waarom wel/niet? - Middelenmisbruik / mentale problemen: wat denk je dat er eerst aangepakt moet worden (behandeling/onderdak)? - Hoe kijk je naar woonbegeleiding: verplicht? - Wat verwacht je van een hulpverlener die woonbegeleiding opneemt?
Zoektocht naar woonst	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe zoek je naar onderdak/woonst? - Welke hulp krijg je? Door wie? Wat vind je zinvol? - Wat is de rol van hulpverlening in de zoektocht? - Welke obstakels/drempels kom je zoal tegen? - Bij wachtlijsten: wie heeft je aangemeld? In welke mate was dit in overleg? Wat houdt de woonvorm precies in?
Slotvraag	Heb je nog aanvullingen of bedenkingen, zaken die we nog niet besproken hebben maar die je graag wil delen?
afsluiten	Bedanking